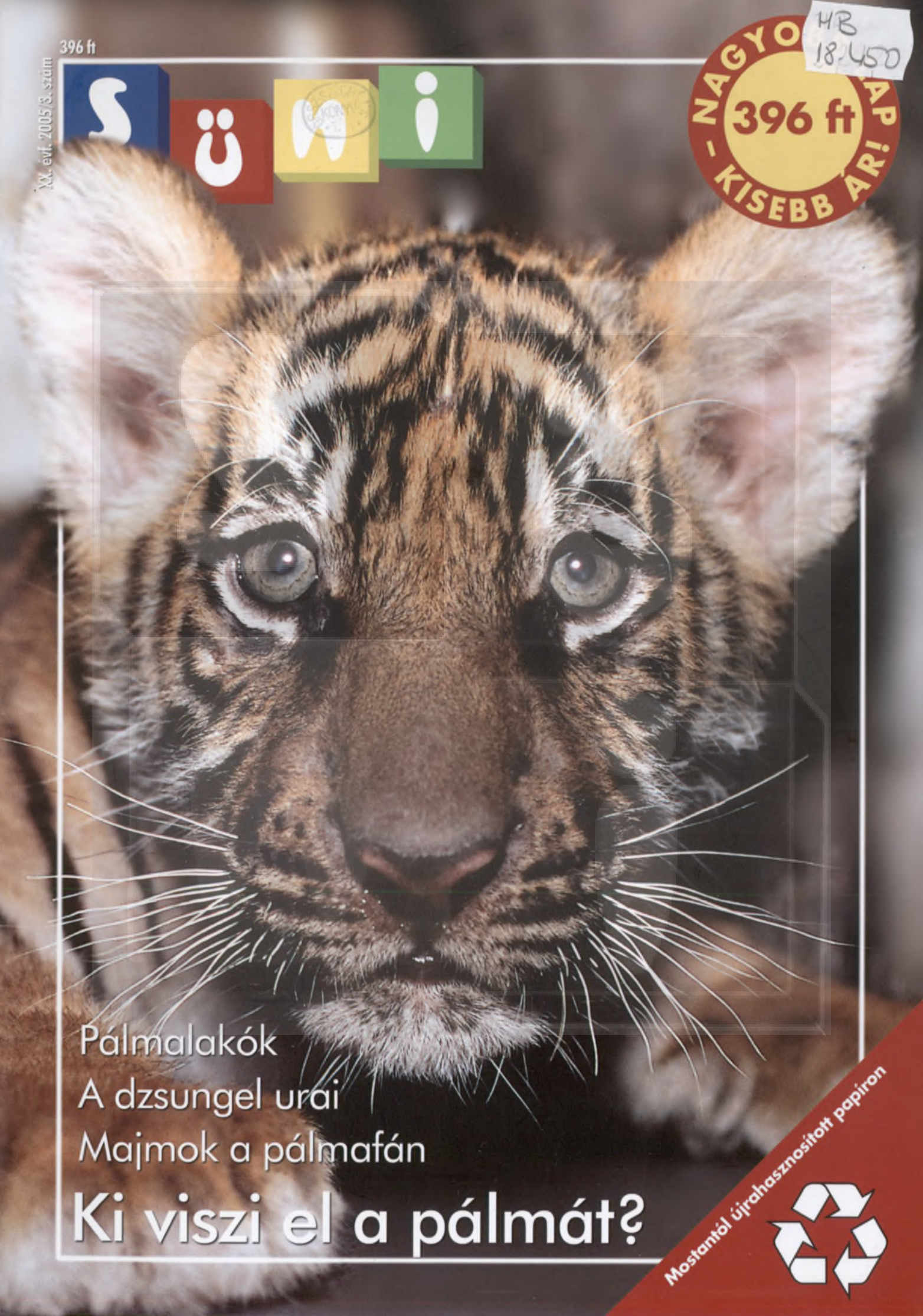

XX. évf. 2005/3. szám
396 ft

HB
18.450
-NAGYO
396 ft
-KISEBB ARI PA

Pálmalakók
A dzsungel urai
Majmok a pálmafán

Ki viszi el a pálmát?

Mostantól újrahasznosított papíron

A természet
hangján, min-
den zöldfülű
gyereknek

Nagyon jó itthon lenni! De nagyon jó néha messzebb is kalandozni – feltéve, hogy utána haza lehet jönni, és megint örülni annak, ami a miénk! Most, hogy jön a nyár, megengedünk magunknak egy kis kalandozást a távoli világokba, ahol máshogy süt a Nap, izgalmas állatok élnek, és minden olyan más-hogy történik, mint minálunk.

A pálmák birodalmába viszünk el Titeket: az őserdők, sivatagok és lakatlan szigetek világába. Olyan tájakra, ahol nem mindennap járhatunk. Tigrisek és majmok között visz majd az utunk. Lapozzatok egyet, és feltáruul elöttetek a Dzsungel könyve!

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

A dzsungel urai	2. oldal
Ki viszi el a pálmát?	10. oldal
BotAnika biokertje	30. oldal
Ha pálma, akkor majom?	32. oldal
A dzsungel háza	40. oldal
Tollas majmok görbe csőrrel	44. oldal

HB 18.450

Ki viszi el a pálmát?

A pálma a győzelem jelképeként ismert – aki győzelmet arat, elsőnek bizonyul valamiben, arra mondják, hogy „elviszi a pálmát”. A pálma elválaszthatatlanul kötődik a trópusokhoz: a napfényes tengerpartokhoz, a sivatagi oázisokhoz és a párás dzsungeléhez, menedéket és élelmet nyújtva embernek és állatnak egyaránt

Égig érő pálmafák, párás levegő, izgalmas vagy félelmetes zajok – ez a dzsungel. Maga a szó hindu eredetű, így természetesen elsősorban az indiai őserdőt értjük alatta, ahol Kipling felejthetetlen történeteinek cselekménye játszódik.

A Dzsungel

A Dzsungel könyvének szereplői valójában „állatbőrbe bújt emberek”: cselekedeteik, jellemvonásaik tükröt tartanak elénk. Ám az író jól ismerte a valódi vadont is: azok az állatok, amelyekre a könyv szereplői félelemmel vagy tisztelettel tekintenek, a valóságban is a dzsungel urai. Olyan élőlények, akiktől még az embernek is joggal lehet félnivalója.

urai

Írta: Mirtse Áron

„Ká olyan hangtalanul siklik végig a fák között, mint a fű növése, s el tudja lopni a világ legerősebb majmát is. Az öreg Ká oly hasonlatossá tud válni egy száraz ághoz vagy korhadt fatörzshöz, hogy a legbölcsebb állat sem ismeri meg, amíg a faág meg nem ragadja. Minden, amitől a majmok félnek a vadonban: Ká volt, mert senki sem ismerte a hatalma határát, senki sem tudott a szeme közé nézni és senki sem került még ki élve a szorításából.”

Ká, az óriáskígyó

Az óriáskígyók családja népes társaság, és korántsem mindegyikük igazi „óriás”. Azok a fajok azonban, amelyekről a csoport a nevét kapta, valóban hatalmas méretűek. Közéjük tartozik Ká, vagyis a tigrispiton, amelynek legnagyobb példányai elérhetik a hat-nyolc méteres testhosszúságot (a kockás piton még ennél is hosszabb, de karcsúbb testű, az összesített versenyben pedig a dél-amerikai anakonda viszi el a pálmát). Az ilyen hatalmas példányok persze igen öregek is egyben, hiszen a kígyók egész életükben nőnek. Amióta egyre kevesebb az ember által nem háborgatott, érintetlen dzsungel, azóta kevés óriáskígyónak van módja ilyen tisztes kort megérni, így a rekordméretű példányok egyre ritkábbak.

A felnőtt óriáskígyók ritkán táplákoznak: két jóllakás között akár hónapokig is emésztenek. Zsákmányukat lesből támadják meg, és miután hegyes, hátrafelé hajló fogaikkal megragadták,

Hatméteres házikedvenc

A tigrispiton a legnagyobbbra növő kígyók egyike, de fogságban könnyen szelídül

izomerejükkel pusztítják el. A kígyó valójában nem összeroppantja, hanem megfojtja áldozatát: a mozgásképtelenné tett állat légzését követve egyre szorosabbra fonja testének gyűrűit a mellkasa körül, kiszorítva a tüdejéből a levegőt. A zsákmányt végül egészben nyeli le. A kígyó tekintete merev, mert lenőtt szembéja miatt nem tud pislogni, de a közhiedelemmel ellentétben áldozatát nem bűvöli meg. Csak a mozgó tárgyakat érzékeli, a kiszemelt állat tehát azért dermed mozdulatlanra, hogy a kígyó ne vegye észre.

Találtak már olyan óriáskígyót, amelynek gyomrából emberi maradványok kerültek elő, ám az ilyen eset rendkívül ritka. A tigrispiton egyébként nem is tartozik az agresszív fajok közé: az anakondával és a kockás pitonnal ellentétben terráriumban felnevelve könnyen megszeli.

Ne csak nézd, olvasd is!

Akik a Dzsungel könyvét csak a népszerű rajzfilm-változatból ismerik, azok most valószínűleg csodálkozni fognak, hiszen a Vörös Kutyákról szóló fejezet – amelyben a Pici Nép is szerepel – a rajzfilmből kimaradt. Nem lesz ismerős számukra a mugger-gauti Mugger, vagyis a krokodil sem, hiszen ő nem a Maugli-történetek szereplője, hanem ugyanennek a kötetnek egy másik novellájában jelenik meg. Még lényegesebb eltérés azonban, hogy az óriáskígyót a film Maugli egyik legádázabb ellenségeként mutatja be, aki lépten-nyomon fel akarja őt falni, holott az eredeti történetben Ká az emberkölyök egyik legjobb barátja, aki segít kiszabadítani őt a majmok fogságából.

„Látták, amint egy fényes, kígyózó fekete ormány föl-emelkedik és szétveri a korhadt tetőket. Elűnt – aztán megint egy reccsenés, a nyomában visítás. Hátí úgy tépdeste a háztetőket, mint mi a vízililiomot, s egy visszapattanó gerenda megdőfte. De csak ez kellett neki, hogy egész erejével nekiveselkedjék. Az egész Dzsungelben senki nincs, aki olyan gyönyörűségét lenné a pusztításban, mint a megdühödött, vad elefánt.”

Munkában a dzsungel ura

Az elefántbikák veszélyesek, de nagyobb erejük miatt a munkában is hatékonyabbak

évnél ritkán élnek tovább ezek az óriások. A tehenek és borjak csordákban élnek, a felnőtt bikák azonban inkább magányosan csatangolnak.

Indiában és a környező országokban az elefántot munkára fogják, igazi háziállatnak mégsem mondható, hiszen a dolgozó példányok legtöbbször egészen a közelmúltig vadon fogták be. A jól idomított elefánt akár száz vezényszót is ért, és évszázadokon át nagyon hasznos segítőtársa volt az embereknek, napjainkra azonban a munkagépek elterjedése miatt legtöbbjük „munkanélkülivé” vált, és leginkább a turisták szórakoztatásával keresi a kenyerét. Az állatkerti elefántokkal is foglalkoznak a gondozók: megtanítják őket vezényszóra felemelni a lábukat vagy az ormányukat, letérdelni, lefeküdni. Enélkül elképzelhetetlen lenne a hatalmas állatok gondozása, állatorvosi kezelése.

Bár az elefánt alapvetően békés növényevő, azért irgalmatlan erejét nem szabad lebecsülni. Főként a bikák gondozása igényel fokozott elővigyázatosságot: az állatkertekben az elefántbikák több halálos balesetet okoztak már, mint az összes nagymacska együttvéve!

Óriások klubja

Elefántcsorda a pálmák alatt

Hátí, az elefánt

Míg az afrikai elefánt nem az őserdőben, hanem a szavannán él, addig ázsiai rokona igazi dzsungellakó. A Föld leghatalmasabb szárazföldi állatát mindenki ismeri, mégis sok tévhit kering róla. Ezek közé tartozik például, hogy az elefánt döngő léptekkel dübörög végig az erdőn. Lehet, hogy ez a stílus jobban illene egy ilyen hatalmas kolosszushoz, ám a valóság az, hogy az elefánt szinte teljesen hangtalanul közlekedik, ugyanis a talpáin rugalmas párnák vannak. Alapítalak a százéves elefántokról szóló mendemondák is: valójában 60

Konkoly-Thege György felvétele

Kovács Zsolt felvétele

Fotó: Kovács Zsolt

Tigrisevő emberek

A tigrisnek valamennyi alfaja veszélyeztetett, csupán néhány ezer él vadon. A törvényi védelem ellenére az orvvadászok pusztítják őket, nemcsak bundájukért, hanem húrukért, csontjukért is

Sir Kán, a tigris

Az állatok királyaként az oroszlánt szokták emlegetni, de a tigris talán még inkább rászolgált erre a névre. Nyakát és vállát ugyan neki nem borítja királyi palástra emlékeztető sörény, viszont ereje nagyobb afrikai rokonánál. A nagytestű patásokat, amelyekre az oroszlán falkában vadászik, a tigris egymaga teríti le. Zsákmánya lehet a békától a bivalyig bármi, ami csak él és mozog a vadonban. A nagyobb állatokat hátulról rohanja meg, és a tarkójukra mért iszonyú erejű harapással végzi ki. A cserkelésben segítségére van csíkos bundája, amely a kusza aljnövényzetben szinte láthatatlanná teszi.

Bár az embertől a legtöbb vadállat megfutamodik, a tigrisek között előfordulnak emberevő példányok. Különösen a szabadban alvó favágókat vagy a görnyedten dolgozó parasztokat fenyegeti veszély. A tigris ugyanis nem szeret szemből támadni, és az ember felegyenesedett testtartása is riasztja. India egyes részein ezért a szántóvetők, favágók a tarkójukra erősített maszkkal igyekeznek védekezni ellene.

Az Indiában élő bengáli tigris - ehhez az alfajhoz tartozik a Dzsungel könyvében szereplő Sir Kán is - valaha a maharadszák fejedelmi vadászzsákmánya volt. A hatalmas macskákat a náluk is hatalmasabb elefántok hátán ülve közelítették meg. Egykori vadászterületeik ma nemzeti parkok: a még megmaradt tigrisek utolsó menedékei.

„– Csitt! – mondta Farkas anyó. – Nem szarvasmarhárra vadászik ez ma, nem is őzbakra, hanem emberre. Az üvöltés valami dongó kurrogássá változott; nem lehetett tudni, merről hallatszik. Az a hang volt ez, amely néha úgy megriasztja a szabad ég alatt háló favágókat és cigányokat, hogy egyenest a tigris torkába rohannak.”

A Sziklák Pici Népe

Az ismert közmondás szerint „sok kicsi sokra megy”. Nem kell feltétlenül óriásira nőnie egy állatnak ahhoz, hogy félelmetes legyen. A tigrisnél vagy az elefátnál is veszedelmesebb lakói a dzsungelnek az államalkotó rovarok: a hangyák és méhek. Ezeknek az apró állatoknak az ereje abban rejlik, hogy rengetegen vannak, és semmitől sem félnek. Hadseregük bármilyen ellenséggel szemben felveszi a harcot, melynek kimenetele nem lehet kétséges.

Mitől ennyire bátor és elszánt a hangya vagy a méh? Az élőlények elsődleges célja mindig a génjeik továbbadása, hiszen az egyén élete véges, és utódaiban él tovább. Ehhez azonban természetesen a saját életüket is védeniük kell, nehogy elpusztuljanak, mielőtt szaporodtak volna, s minél tovább élnek, annál több utódot hozhatnak világra. Az államalkotó rovaroknál azonban mindez másképpen van. A dolgozó méh vagy hangya nem képes szaporodni, ezért nem kell féltennie az életét. Egyedül a királynő számít, aki valósággal futószalagon gyártja az újabb és újabb dolgozókat: klónok hadseregét, csupa-csupa ikertestvért, akik olyan tökéletesen megegyeznek egymással, mintha egyetlen nagy

Konkoly-Thege György felvétele

„– Ez a Halál Helye – mondta a fiú. – Minek jövünk ide? – Alszanak – mondta Ká. – Háti nem szalad meg a Csíkosbőrű elol. De Háti és a Csíkosbőrű egyképpen megszalad a Vörös Kutya elől – és azt mondják, a Vörös Kutya senki elől nem szalad meg. De hát ki elől szalad meg a Sziklák Pici Népe? Mondd meg nekem, Dzsungel Ura – ki az ura a Dzsungelnek.”

test különálló sejtei volnának. Haláluk a csoport szempontjából nem jelent többet, mint amikor az ember lehorzsolja a térdén a bort, vagy elvágja az ujját. És nincs a világon veszedelmesebb élőlény, mint az, akinek nem kedves az élete!

Méhek temploma

A vadméhek nemcsak a dzsungel szikláin, hanem épületekben is megtelepsznek

Mugger, a krokodilus

A krokodilok nem csak úgy néznek ki, mint egy igazi őszállat, hanem valóban azok is: már a dinoszauruszok idejében is léteztek, s azóta alig változtak. A világ minden trópusi táján megtalálhatók: Ázsiában és Afrikában éppúgy, mint Amerikában vagy Ausztráliában, de mindenütt csakis vízben. Hatalmas testük nem szárazföldi közlekedésre termett, bár rövid távon meglepően gyorsan tudnak mozogni a parton.

„Egy huszonnégy láb hosszú krokodilus volt; mintha háromszorosan szögecselt vaslemezbe lett volna bebújtatva, dudorodásokkal, talppal, taréjjal ellátva; felső fogsorának sárga hegyei pontosan fölfejeborultak szépen rovátkolt alsó állkapcsának. A tömpeorrú mugger-gauti Mugger volt az – idősebb a falu legöregebb lakójánál is, s a falut éppen órála nevezték el; réme a gázlónak, amíg a vasúti híd föl nem épült – gyilkos, emberevő, s egyben a község bálványa.”

Afrikai rokon

A nílusi krokodil nagyobb, mint az indiai „mugger”, és az állkapcsa is hosszabb

Egyiptomtól Indiáig a világ számos helyén istenségnek kijáró, félelemmel vegyes tisztelet övezte.

Bár emberi szemmel nézve a krokodil valóságos szörnyetegnek látszik, közelebbről megismerve fény derül a jó

oldalaira is. Ez az özönvíz előtti hulló meglepően gondos anyja: tojásait a vízparti homokba ássa, és kikelésükig őrzi. Ekkor segít a kis krokóknak kikezermegenni a fészekből, és félelmetes fogai között gyengéden szállítja őket a vízbe. Ennél többet azonban nem tehet értük. Innentől főként a szerencsén múlik, hogy valamely ragadozó (madár, kígyó vagy hal) bendőjében végzik-e, vagy újszülöttkori méretük ezerszeresére növe a folyó unáivá válnak.

...és kik azok a Vörös Kutya?

„...a Csapat tudta, hogy a dól-oknak még a tigris is átengedi friss zsákmányát. Egyenes irányban csapnak át a dzsungelen, s akivel összetalálkoznak, leterítik és darabokra szagatják.”

A Kipling meséjében szereplő vörös kutya, a rettegett „dekkáni dól”, aki elől még a tigris is megfutamodik, átengedve neki a zsákmányát, nem képzelet szülte mesealak, hanem nagyon is valóságos élőlény. Ez a farkasnál valamivel kisebb, de a rókánál nagyobb ragadozó egykor Ázsia hatalmas területein megtalálható volt, mára azonban erosen megritkult. A farkasnál jóval nagyobb létszámú falkában él, olykor akár negyven állat is vadászik együtt (a farkasoknál már a húszfős falka is ritka). Erejük az összetartásukban rejlik: főként a hímek vadásznak, a nőstények pedig közösen nevelik a kölyköket. Olyan esetet is megfigyeltek már, amikor egy béna lábú kölyköt a többiek nem hagytak magára, hanem felváltva cipelték, és ellátták táplálékkal. A sérült, beteg példányokkal szembeni gondoskodás olyan példája ez, amely igazán ritkaságszámba megy a vadon „farkastörvényei” között!

Valamennyi krokodil ragadozó, s mindenekelőtt a vízhez inni érkező, vagy azon átgázolni próbáló állatok – és emberek – közül veszi ki a vámat. Nyoma sincs benne annak az ösztönös gátlásnak, amely a szárazföldi ragadozók legtöbbszörét visszatartja attól, hogy embert egyék. Mivel kemény lemezekből álló páncélzata hatékony védelmet biztosít számára, a modern fegyverek elterjedése előtt alig volt ellene védekezés. Nem csoda, hogy

A győzelem és az élet fáí

PÁLMÁK

Írta: Barta István

A pálmák külön csoportot képeznek a növények rendszerében. Termetük miatt fának szokták nevezni őket, de valójában közelebbi rokonságban vannak a füvekkel, mint a legtöbb hazai fával

Bogosi Zoltán felvétele

A pálmák családját 2800-3400 különböző faj alkotja, amelyekre jellemző, hogy többségében magas, fás szárúak, és a tetején bokréta-szerű levélkoronát növesztenek. Virágaik jelentéktelenek, terméseik viszont annál fontosabbak: sok szolgál állati és emberi táplálékul, vagy kézműipari alapanyagként. Ezek a fák adják a bennszülöttek legváltozatosabban használt alapanyagait. A pálmák háza tája a Föld meleg éghajlatú vidéke: a trópusi és szubtrópusi éghajlati öv. Európában mindössze egyetlen faj vetette meg a lábát, illetve vert gyökeret: a törpepálma, amely még elviseli a mediterrán teleket.

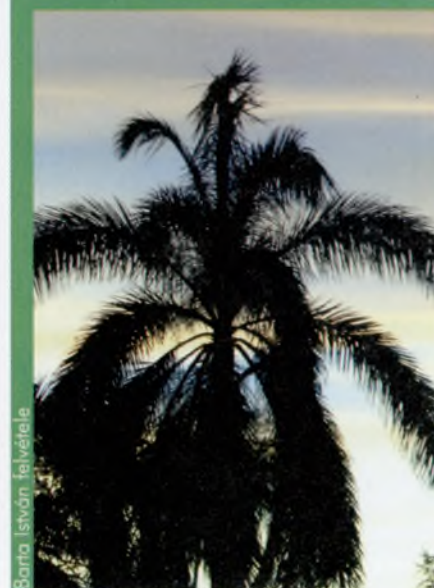
Az egyiptomi sivatag oázisában lakó gyerekek élete a datolyapálmától függ

Pálmatorzs

Teher alatt nő a pálma – szokták mondani, de ez inkább vonatkozik a növény ellenálló-képességére, mint arra, hogy ténylegesen jobban fejlődne a súly alatt. A pálmafa törzse jelentősen eltér a nálunk megszokott fákétól, ugyanis szinte egyforma

Trópusi alkony

A pálmafa koronájának árnya az egzotikus tájak nélkülözhetetlen kelléke

Barta István felvétele

A pálmalevél erei kis csatornákként vezetik az esővizet

alá ragasztva a törzsön. Ezekben az edényekben összegyűlik a nedvesség, amiben persze gyorsan megtelepednek a mohák és más növények is. A párás, trópusi klímában páfrányok és virágzó orchideák népesítik be a pálmatorzset, amelyek rovarokat és madarakat vonzanak. Ezekre, valamint a terméseket keresgélő rágsálókra békák, gyíkok, kígyók és varánuszok vadásznak. Az olajpálma koronája a maláj bennszülöttek szerint a királykobra kedvenc búvóhelye. Különleges és az ember számára is vonzó a borpálma törzse: cukros lé folyik belőle, amelyet bor készítésére használnak; ez a tulajdonság a dél-amerikai fajt a kipusztulás szélére juttatta.

Pálmalevél

A levelek háromfélék lehetnek: legyezőszerűek, tenyészűek és szárnyasan összetettek. A csoport a nevet valószínűleg egy tenyeresen összetett levélű fajról kaphatta, hiszen a „pálma” szó latinul tenyeret jelent. A gyakran tíz méternél is nagyobb levelekkel a bennszülöttek kunyhóikat fedik. A levélnyélről eredő sok vékony levélkén igazi fa!

A levélnyelek maradványai miatt sok pálma törzse olyan, mint ha kis fészkek lennének egymás

Bútorok pálmából

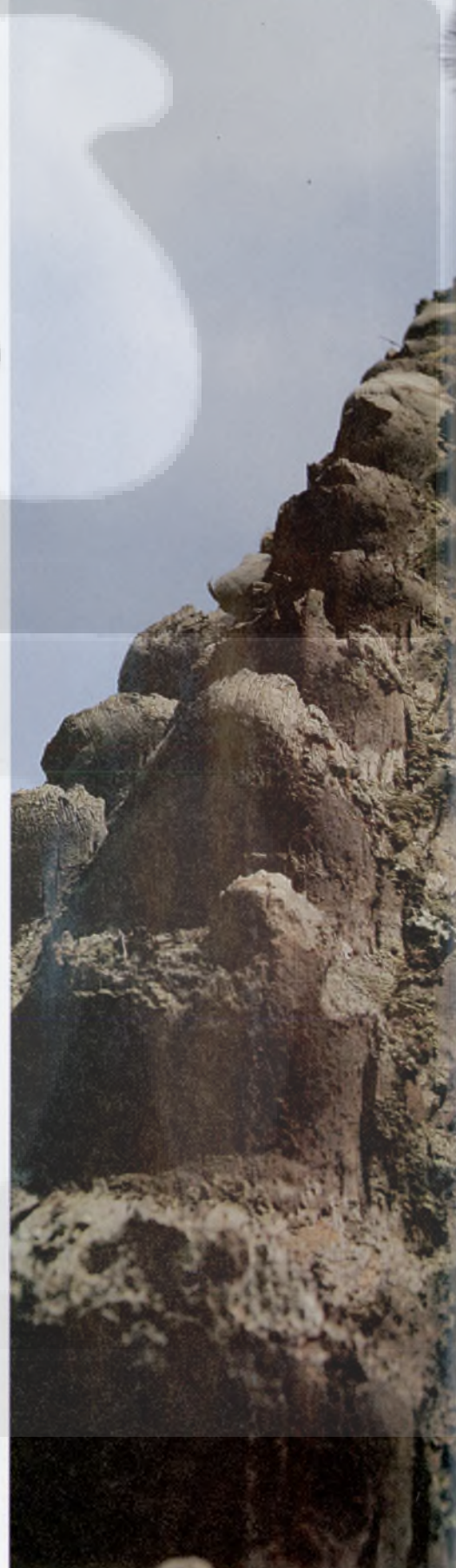
A törzs egy ritka formája a kúszósár vagy lián, amely akár több száz méter hosszú, azonos vastagságú szár is lehet. A dél-ázsiai rotangpálma rugalmas, rostos törzséből készülnek a közkedvelt kerti bútorok, de régen drótkötél helyett hajók vontatására is használták. A szúrós törzsben nagyon gyorsan áramlik a nedvesség, hogy elérje a legtávolabbi leveleket is. Ezért a bennszülöttek, ha megszomjaznak, elvágnak egy rotangtörzset: a friss vágáson úgy folyik a víz, mint a csapból.

Kontkoly-Tihany György felvétele

Égig érő pálmafa

A pálma törzsét a leszáradt levélnyelek maradványai alkotják

Vojnits András felvétele

lefolyik a leghevesebb trópusi eső is, anélkül, hogy átázna. A levél rostjából „fűszoknyát” kötnek és kötelet fonnak. A *Raffia* nevű faj levele akár 20 méterre is megnő. Puha, ellenálló rostjaiból a kertészek által világszerte használt kötözőanyagot készítik.

A pálmát a Földközi-tenger mellékén már az ókorban is nagy tisztelet övezte, és gyakran örökítették meg domborműveken. Női erőnyeket tulajdonítottak neki (termékenység, anyaság), istennőként imádták. A főnixpálmának is nevezett datolyapálma neve nem véletlenül egyezik meg az újjászületést jelképező főnixmadáréval, és ugyanez a szó rejlik az észak-afrikai Fönícia

nevében is. A Bibliában pálmalevélből készítettek szőnyeget a Jeruzsálembé számárháton bevonuló Jézusnak. Nálunk, mivel pálmalevet nem találni, barokk ágakkal ünneplik a Virágvasárnapot. A pálmalevél ihlette a legnagyobb európai filmfesztivál díját is, és ez látható a Gellérthegy tetején emelkedő Szabadság-szobor nőalakjának kezében.

A pálma szó latinul tenyeret jelent

Pálma a ház tetején

A trópusokon a pálmalevet éppúgy tetőfedésre használják, mint nálunk a nádat

Vojnits András felvétele

Pálmalakók

Vojnits András felvétele

Pálmafűrő

Az óriás ormányosbogár megfúrja a pálma törzsét, hogy hozzájusson a nedveihez

A pálmalevelek közt számos apró élőlény meghúzza magát: rovarok, békák, gyíkok, rágeszálók, madarak. Ezekre vadásznak a lombok közt lakó kígyók, mint például a zöld mamba

Pálmatorvaj

Körözést nem adtak ki ellene, a rendőrség nem keresi, hiszen a pálmatorvaj nem bűnöző, még csak nem is ember, hanem egy rák, méghozzá a legnagyobb termetű szárazföldi rák a világon. Furcsa nevét onnan kapta, hogy képes felkapaszkodni a pálmafák tetejére a kókuszdióért. Termete ennek megfelelően hatalmas: súlya akár a négy kilót is elérheti! Különlegessége, hogy szaglószerve, amely a táplálék felkutatásában fontos szerepet játszik, a rovarokéhoz hasonló. A víz alatti életmódot folytató rákoknak egészen másféle szaglószerve van, a pálmatorvaj tehát jó példája a megváltozott környezethez való alkalmazkodásnak. A pálmatorvaj persze nemcsak kókuszdiót eszik: elsősorban dögevő. Eredetileg vízben élő remeterákok leszármazottja, de ma már annyira alkalmazkodott a szárazföldi életmódhoz, hogy nem is tud megélni a vízben.

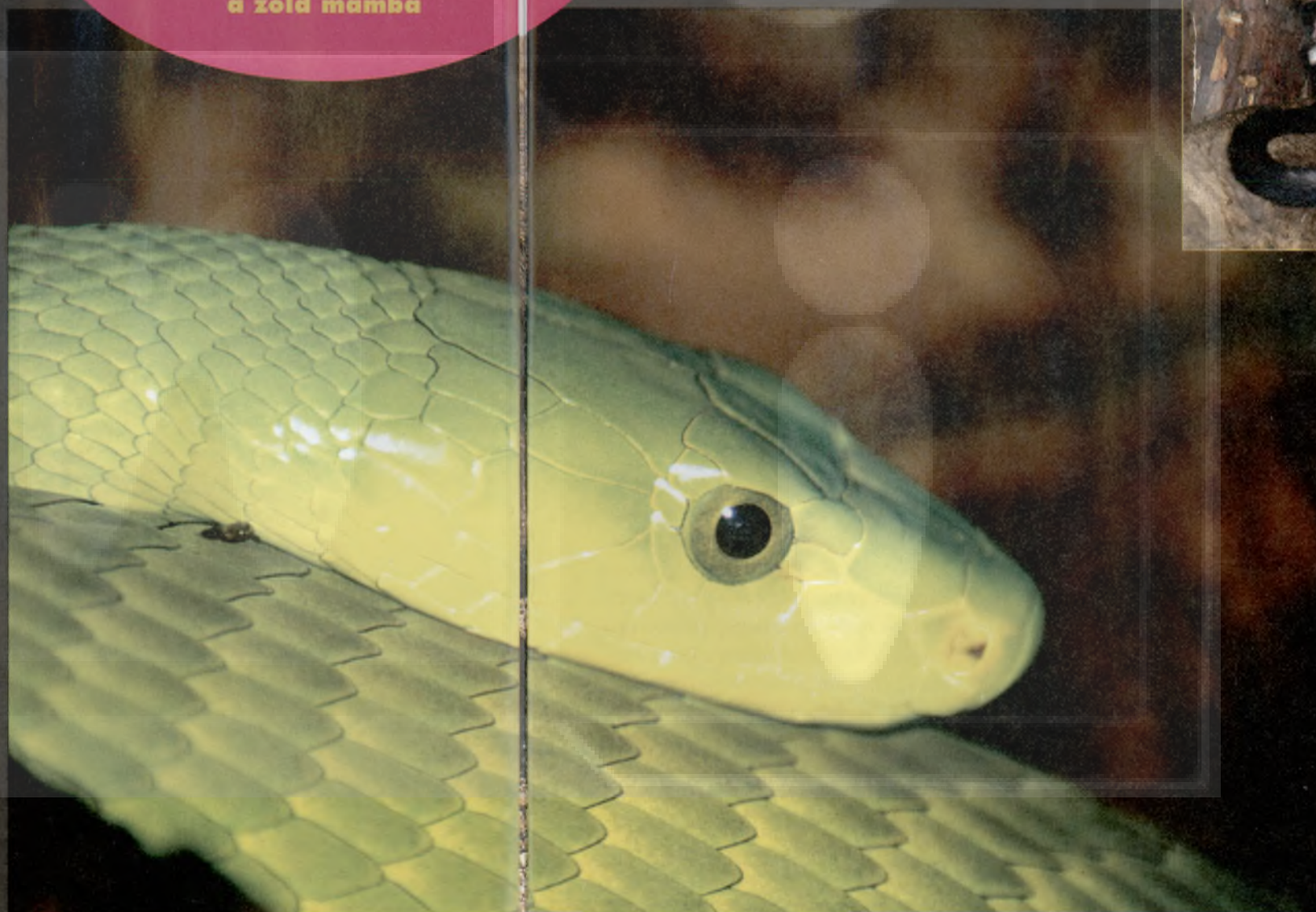
Bogosai Zoltán felvétele

Pálmajáró

A gekkók tapadólemezeik segítségével a nagy, sima levélfelületeken is könnyedén közlekedhetnek

ba kerülnek, miután áthaladnak a bélcsatornáján. Ezekből a sajátosan „kezelt” szemekből pörkölik Indonéziában a világ legdrágább kávéját. A Kopi Luwak nevű kávéból alig több mint két mázsát termelnek évente, az ára pedig kilogrammonként 820 euró (majdnem kétszázezer forint!). Még egy dologról vált nevezetessé az utóbbi években a pálmatorvaj: terjesztője lehet az Ázsiában sok ember halálát okozó SARS-járványnak. Ezért Kínában betiltották a fogyasztását, holott korábban inyenccafatnak számított a húsa. Ezzel az álarcra emlékeztető mintázatot viselő, macska nagyságú állattal a Budapesti Állatkertben is találkozhatasz, ahol szaporítása is sikerült.

Barta István felvétele

Sárga és piros

A pálmatermések némelyike igen látványos

életében csak egyetlenegyszer virágzik. Ehhez a virágzáshoz éveken, évtizedeken át gyűjti az energiát törzsében,

úsznak a vízen. A viharok által elsodort termések sok ezer kilométert hajóznak, mire partra veti őket egy hullám. Az új földön viszont nem tudnak a kókuszhoz hasonlóan gyökeret verni, mert nincs tartalék tápanyag-rakományuk. Ha lenne, súlyuk miatt elsüllyednének a tengerben.

Pálmavirág, pálmatermés

Akármilyen szépek a pálmák, virágikon nem sok csodálnivaló van. Legtöbbjüknél jelentéktelen, apró képletekről van szó, melyeket a szél poroz be. Se színes szirmok, se édes nektárt termelő mirigyek nincsenek. Virágzását tekintve egyedülálló a szágópálma:

Barta István felvétele

Magok az ernyő alatt

A termések a korona aljában helyezkednek el

keményítő formájában. A bennszülöttek ebből a keményítőben gazdag törzsből a mi búzalisztünkhöz hasonlóan használható lisztet őrölnek, vagy apró, fehér szágógyöngyöt készítenek.

Amilyen jelentéktelenek a pálmák virágai, annyira érdekesek a terméseik! A pálmamagok a legváltozatosabb formájúak és méretűek lehetnek. Az elefántcsont-pálma termése például olyan kemény és fehér, hogy valódi csontutáztádként használják: gombokat, dísz tárgyakat faragnak belőle. A datolya hosszúkas magjánál sokkal kisebbek is akadnak. A kókuszról se gondold, hogy rekorder! Az Indiai-óceán szigetein él egy pálma, amely egyetlen csonthéjas termést akár tíz évig is érlel. Az eredmény pedig egy fél méternél is nagyobb átmérőjű dió, amely több kilót nyom. Ez a maldív dió, a világ legnagyobb fán növe termése, azaz termésméretben ez a pálma viszi el a pálmát. A fejletlen diók belseje még üres, így

Ezért nem tudott elterjedni a faj, így csak néhány közeli szigeten fordul elő.

Datolya és pálmaolaj

A sivatagi oázisok fája a datolyapálma, amelyet már az időszámítás előtti VI. évezredben is termesztettek. Gyökerével nagyon hatékonyan gyűjti össze a talaj nedvességtartalmát, ezért szélsőséges körülmények között is megél. Cukorban és keményítőben gazdag termése a sivatag legmegbízhatóbb tápanyagforrása. Az oázisról oázisra vándorló népeket a datolya gyümölcse eltette. Ez tette lehetővé a hosszú karavánutakat. Olyan bőségesen ontja egymagvú bogyóterméseit, hogy egy család ellátását gyakran egyetlen fa biztosítja. A bő termés érdekében a beduinok külön vásárolják a datolya hatalmas bokorszerű porzós virágzatát, és egyszerűen beakasztják a termő virágokat nevelő fa koronájába. Így biztosítják a megporzást és a termést.

A kókusszal rokonságban álló olajpálma terméséből nyerik az egyik leg-

Konkolov-Tiagar Górágy felvétele

A majomnak könnyebb dolga van!

fontosabb növényi zsiradékot. A fűrtökben érő, szilva méretű termések narancssárgák, amikor lepotyognak a fáról. Ezt gyűjtik össze és dolgozzák fel. A gyümölcshúsból préselik a pálmaolajat, a kézzel kiválogatott magokból pedig az értékesebb magolajat. Az ültetvényeken a dús koronát nevelő pálmákat sorokba ültetik. A levágott hatalmas, száraz leveleket manapság már traktorokkal vontatják ki az árnyas olajligetektől.

Kókusz: a tengerpart pálmája

A kókusz a pálmák pálmája, azaz a legismertebb pálmafaj. A diók akár hónapokig sodródhatnak a tengeren, mi-

kókusztej. A 30 méter magasra növő kókuszpálmáról nem egyszerű leszüretelni a termést. A kisebbekről hosszú póznákkal szedik a diókat, a magasabbakra viszont fel kell mászni. A bennszülött gyerekek játszi könnyedséggel kúsznak fel a sima törzsre. A legmagasabb fák törzse már nem bírja el az ember súlyát, ezért erről idomított majmokkal szüretelik a termést, vagy egyszerűen megvárják, míg a diók maguktól lehullanak. A leszedett diót kézzel tisztítják meg és törlik fel. A kopra kiszáradása előtt napon kiszáritják a terméseket, hogy a fehér réteg elváljon a fás héjtól.

Barta István felvétele

Kókuszhántás

A kókuszdió külső burkát kézzel fejtik le

Konkoly-Thege György felvétele

re partot érnek és kihajtanak, így számtalan kis szigetet ők hódítanak meg elsőként a növényvilág számára. Szinte nincs trópusi tengerpartot ábrázoló fénykép kókuszpálma nélkül, pedig Amerikába csak Kolumbusz után jutott el. Hiába próbálták a tengerparttól távolabb is ültetni, mindig a jó vízellátottságú parti zóna növénye maradt. Legfontosabb haszna a dió, amely focilabda méretű, és hatalmas mennyiségben terem. A külső vastag, zöld, rostos réteg alatt található a fás héj, ilyen formájában nálunk is meg lehet vásárolni. Ebben van a magas tápértékű, fehér kopra és az üdítő

A datolya a sivatagi népek legfontosabb terménye

Ez is pálna – vagy nem?

Nem egy növény van, amit pálmának nevezünk, holott tulajdonképpen nem is az. A vízipálma nevű szobanövény például a papirusznád kistestvére; alakja ugyan pálmászerű, de fás szarát sosem nevel. A cikáspálma sem valódi pálna. Egy ősi növénycsoport képviselője, amelynek levelei pontosan ugyanúgy alkotnak koronát a fás szár tetején, mint a pálmáknál látható. A növény megjelenése megtévesztő, de a rendszertan-könyvekben nagyon távol esnek egymástól. Ilyen növény a páfrányfa is, amely finom leveleivel árulja el, hogy nem több, mint egy törzset nevelő, nagyra nőtt páfrány. A trópusok egyik legjellegzetesebb dísznövénye, az utazók

Óriás iránytű

Az utazók pálmájának csak a neve pálna

Konkoly-Thege György felvétele

Teve-led könnyebb!

A pálma mellett a másik legfontosabb élőlény Észak-Afrikában a teve. E kettő nélkül elképzelhetetlenek lettek volna a hosszú karavánutak

pálmája is csak nevében pálma. A néhány méteres törzsén fejlődő, banánhoz hasonló levelei legyezőszerűen terülnek szét, de mindig csak egyetlen síkban. Azért kapta nevét, mert a magról kelő növény koronája mindig észak-déli irányba mutat. Így reggel és este a teljes lombzatot éri a felkelő és lenyugvó nap fénye, délben pedig, amikor a legperzselőbbek a sugarak, csak a legyező élét süti a Nap. Az utazók pálmája ezzel a fortélyal védekezik a leégés ellen. Vigyázz! A többször átültetett, kertekben, parkokban látható utazók pálmája már koránt sem biztos iránytű!

Pálmák a szobában

A szokásosnál mélyebb pálmacserépben többféle pálmát nevelhetünk. A leggyakoribbak közé tartoznak a gyompálmák, amelyek már néhány centiméteres koruktól szabályos pálmafára emlékeztetnek. Lassan eléri a két méteres magasságot, és rendszeresen sárga bogyóterméseket nevelnek a szobában. A rokonság fontosabb kép-

Bagosi Zoltán felvétele

Konkoly-Thege György felvétele

Trópusi édenkert

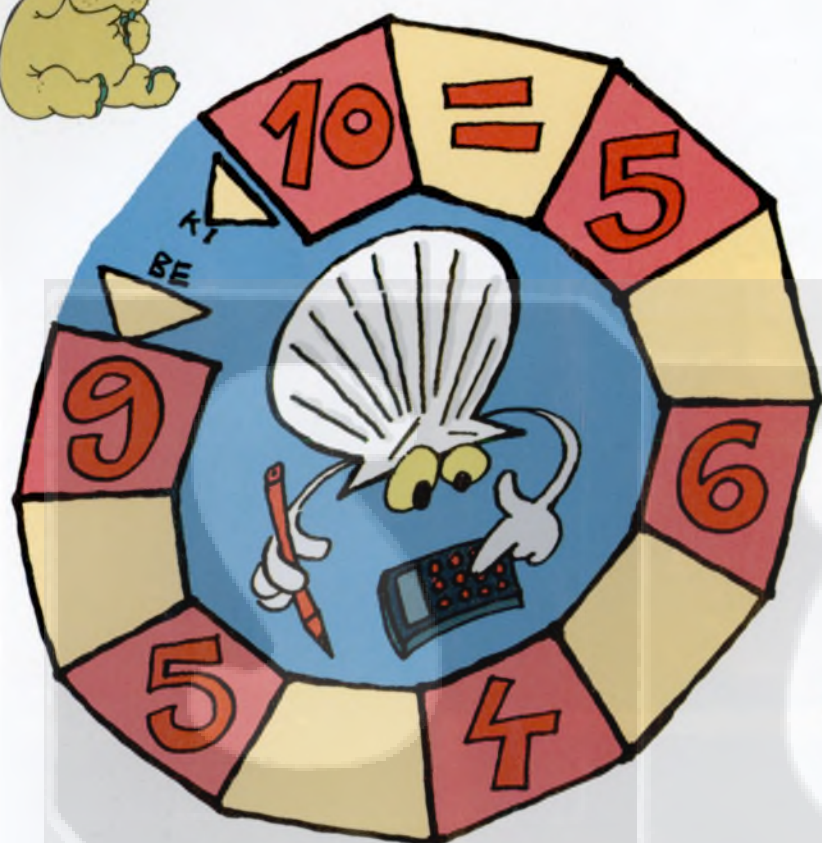
A fényűző palota éppúgy elképzelhetetlen pálmák nélkül, mint a szegényes kunyhó

A datolya életet visz a sivatagba, a kókusz benépesíti a lakatlan szigeteket – nem kétséges, hogy a trópusokon a pálmák viszik el a pálmát!

viselői közül a datolyapálma a legelterjedtebb. Hatalmas leveleivel néhány év alatt kinövi a lakást, de középületekben, templomokban szépen kiteljesedik. Általában akkor pusztul el, amikor a törzs fejlesztésébe kezdene. Néhány kisméretű legyezőpálma is megél cserépben. Ezeket nyárra akár a teraszra is kitehetjük napfürdőzni.

A legkönnyebben akkor juthatsz életképes pálmamagokhoz, amikor datolyát majszolsz. A hosszúkás magokat nedves földbe ültetve néhány hét alatt megjelennek a gyökerek, majd a halványzöld levélcsúcs is kidugja fejét. Ha mély edénybe ülteted, a keskeny levelek után egyre szélesebbek fejlődnek, majd kinönek az első tenyeresen szabdaltak is. A valódi pálmalevelekre néhány évet várni kell; ekkor a növény már a méteres magasságot is elérheti. De bármilyen szépen fejlődik is, törzset sosem nevel cserépben, és az ízletes termésre is hiába vársz. A magok csírázása és a pálma erőteljes növekedése azonban kárpótol a datolyáért.

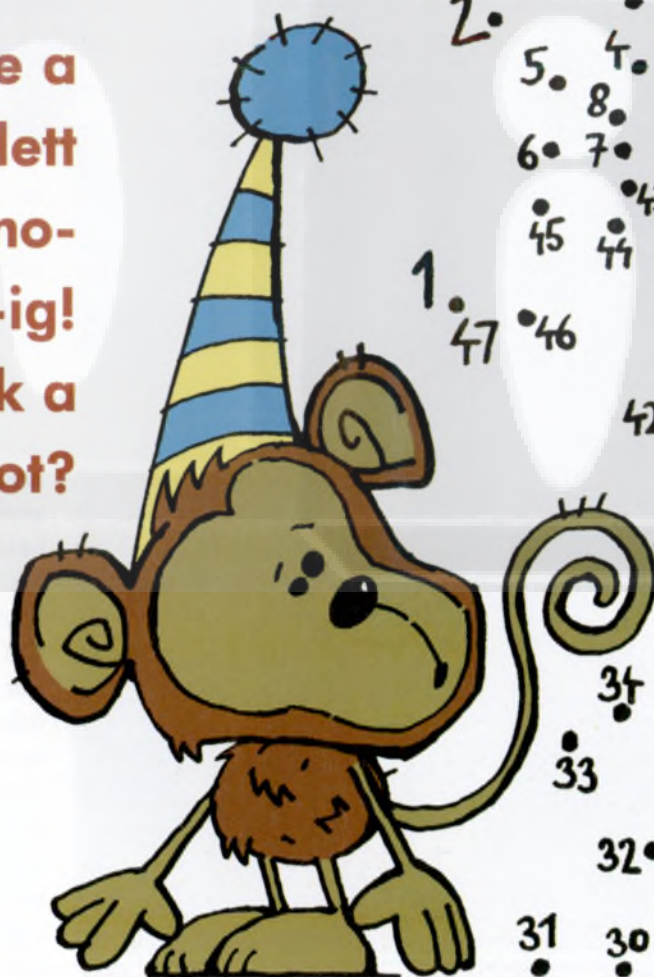

Helyezd el a négy
alapl műveleti jel
mindegyikét úgy,
hogy a végered-
mény 10 legyen!

Kösd össze a
pontok mellett
található számo-
kat 1 - 47 -ig!
Hogy hívják a
kismajmot?

Hány éves a papagáj? Húzd át egyenként azokat a betűket, amelyek többször szerepelnek a betűhalmazban...!

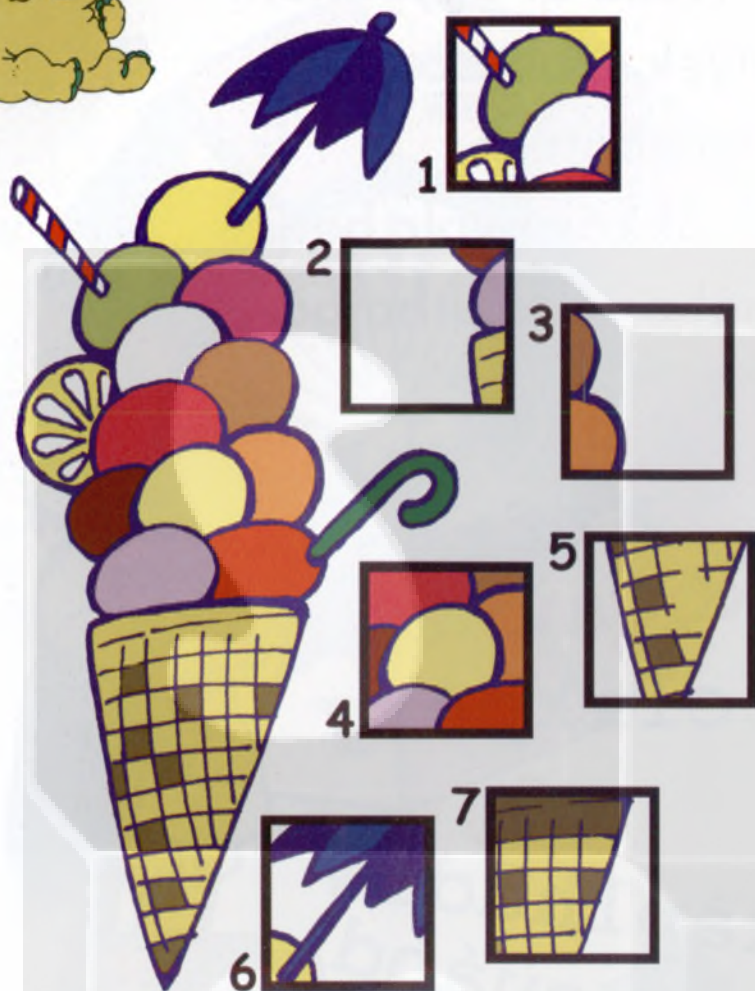
Ha pontosan dolgoztál, akkor nyolc betű árván marad, melyekből összeállíthatod a megoldást!

xzfred
fwiájboikmxbqaüüpe
erúgejnbvfclikpéky
dljuóléáambürsíyfgvli
ytcqélekáplhddiw
axvúyöacüáód

Keresd meg a két kép között megbúvó 9 különbséget!

A kis részletekből
négy nem illik bele
a nagy képbe.
Melyik ez a négy?

Keressd meg a
tevétől a kocsiig
vezető helyes
utat...

A National Geographic Channel kérdései:

1. Hol van a legnagyobb összefüggő esőerdő a Földön?
2. Miért nevezik az esőerdőket a Föld tüdejének?
3. Melyik földrész a tigrisek hazája?

A válaszokat a 27. oldalon található nyereményszelvényen küldd el szerkesztőségünk címére!

Élet az esőerdőben

Földünk élővilágának kétharmada dzsungelben él, mégis ez az élőhely Földünk legkevésbé ismert és megértett világa. A National Geographic Channel új sorozata a nézők jelenlétében ered az esőerdők máig feltáratlan titkainak nyomába. Csodálatos helyszínekkel, színpompás növényekkel és különleges állatokkal találkozhattok az esőerdő mélyén. Olyan kutatókkal ismerkedhettek meg munka közben, akik soha nem látott módszerekkel igyekeznek megismerni az esőerdő lakóinak életét.

Egyesek mobiltelefonjukat használják a kiszemelt elefántok nyomon követésére, mások hőérzékelő kamerával örökítik meg Földünk leghatalmasabb gyümölcssevő denevér-vándorlását. Tartsatok velünk, és tanúi lehettek, hogy Chloe Chipoletta olasz főemlőskutató miként próbál meg közelebbi kapcsolatba kerülni a megközelíthetetlennek vélt síkvidéki gorillákkal... Izgalmas kalandok, különleges állatok, csodálatos táj!

Élet az esőerdőben: júniusban minden vasárnap este 7-kor.

Keresse az újságosoknál!

MACSKAMÁNIA

Érdekességek,
aktualitások,
történetek
a
Macskamánia
Magazinban!

Kapható
az újságárusoknál!

Névjegy

Név: Sir Kán (Shere Khan)

Foglalkozása: bengáli tigris (*Panthera tigris tigris*)

Lakcíme: India, őserdő

Testmérete: 2,5-3 m, 140-250 kg

Étlapja: elsősorban nagyobb emlősök, szükség esetén kisebb állatok (igen ritkán ember is)

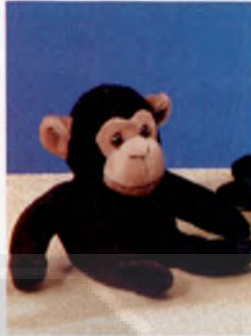
Keresztrejtvény

Műsoros videokazettát nyerhetsz!

A keresztrejtvény megfejtését a 27. oldal
nyereményszelvényén küldd be szerkesztőségünkbe!

	NEVELŐ	NEM TUDHATJA SENKI	NÉMÁN ŐRÜL!	RENDKÍVÜLI, ŐRIÁSI	NAGYOBB DÍSZKERT	UTAZÁS-RA VONATKOZÓ	SÁNC FELE!	PUSZTÍTÁS	A HARMADIK SZEMÉLY	DUPLA KETTŐS BETŰ	MAGASBA TART	HIDEG, BARÁTSÁGTALAN ELUTASÍTÁS	NÉMA DANI!	
A MEGFEJTÉS 1. RÉSZÉ	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	Ő
	SZAG-ÖZÖN	▶							ARC-FESTÉK	▶				◀
A MEGFEJTÉS 2. RÉSZÉ									AZ ERŐ FORRÁSA					
AUTONÓM TERÜLET, RÖVIDEN	▶		HÁROM, OROSZUL	▶			TÜRT-RÉS	▶					A MAG MAGJA!	▶
			MÉRÉTÉT				HATÁR-FOLYÓNK						KÖZÉPEN SŰL!	
ÚTÉS-FAJTA A TENISZBEN	▶		▼			TORTA-BEVONAT	▶			HELYET FOGLAL	▶			
						HOLLANDIA FŐVÁROSA				RUHÁT VASAL				
TINÓBÓL LEHET	▶				ÉTEL JELZŐJE	▶					SZEGVÉG!	▶	KELET, RÖVIDEN	▶
					CSUKÓDÍK						ÁZSIAI FÉLSZIGET		BETŰT VET	
RÓMAI 50-ES	▶	özön	▶					LELKIGYAKORLAT	▶					
		FÉLIG SZÍU!						RÉGI TETŐFEDŐ ANYAG						
NÉMET NŐNEMŰ NÉVELŐ	▶	▼		GALLYAZ	▶					MELY OKBÓL?	▶			
				... PÓPOV; OROSZ BOHÓC V.						VILLA-MOS BUSZ				
MUNKAI-DÖN TŰLI MUNKA	▶			▼			BRIT ROCK-ENEKES	▶					ÉJFÉL!	▶
							HÍM JUH						FŰVES TERÜLET	
KÖZÉP-FŰL!	▶	KIS ILONA	▶			NAGYON RÖVID	▶					ÉNEKLŐ SZÓCSKA	▶	
		AZ ALJÁTÓL				NYELES ESZKÖZ						ROVÁTKÁK SORA		
ÓDAVÉG!	▶	▼	ELCSENŐ	▶						DUBLIN LAKÓI	▶			
			JÓ KÉS							TENGER BEMELYEDÉSE				
NEM KELL TÖBB	▶		▼		VASVÉG!	▶		TŰZEL	▶		EGRESZEM!	▶		... TAYLOR: FILM-CSILLAG
					KIS ... ZENE (MOZART)			TYŰK-HANG			ILONA, BECÉZVE			
HELYESEN	▶			HIBÁTLAN	▶									
				FÉLIG VONZ!			KIVÜLÁLLÓKÉNT TANÁCSOT AD FÉLÁR!	▶						
HALADÁSBAN VEZETŐ	▶			▼					ÁTKAROLJA	▶				
									EGYE!					
ELTOL	▶						SZÍNG TÖLTÖTT	▶				ERDEI ÁLLAT	▶	

JÁTSSZ VELÜNK ÉS NYERJ!

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg, a Wild Republic (Vad Köztársaság) jóvoltából. Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben.

1. Tudnak-e szaporodni a dolgozó méhek?
2. Hol él a bengáli tigris?
3. Melyik a Szahara legfontosabb haszonnövénye?
4. Milyen majmokat tanítanak be Ázsiában kókuszdió-szedésre?
5. Hol található Magyarország legnagyobb pálmaháza?

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

Nyerj állatot magadnak!
A „Vad Köztársaság” kérdései

1.
2.
3.
4.
5.

Műsoros videokazettát nyerhetsz!

(Kérdéseink a 23. oldalon találhatóak.)

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerheted!

Beküldési határidő: 2005. június 24.

Takarítson meg 16%-ot, vagy akár 20%-ot!

Ha ezen a szelvényen igényli a **Süni** magazint, vagy a **Vadon** magazint, akkor 16%-al, esetleg **20%-al olcsóbban** juthat lapjaihoz, mintha az újságárusoknál vásárolná meg. Pártoló tagként vesszük nyilvántartásba, a pártoló tagság a díj befizetésén túl semmiféle más kötelezettséggel nem jár, adatait titkosan kezeljük.

Pártoló tagként a lapo(ka)t kedvezményezettje címére is átirányíthatja.

Lepje meg családtagjait, barátait a Vadon magazin és a Süni magazin nyújtotta kalandokkal!

Kérem, küldjék a Süni magazint egy éven át példányban
(díj 1.998 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

Kérem, küldjék a Vadon magazint egy éven át példányban
(díj 1.998 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

Kérem, küldjék a Süni magazint és a Vadon magazint egy éven át példányban
(díj 3.804 Ft/év példányonként, kedvezmény 20%)

a szelvény hátoldalán megadott címre.

kelt:

aláírás:

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

Nyerj állatot magadnak!
A „Vad Köztársaság” kérdései

1.
2.
3.
4.
5.

Műsoros videokazettát nyerhetsz!

(Kérdéseink a 23. oldalon találhatóak.)

.....

.....

.....

A Discovery Channel műsoros
videokazettáját nyerheted!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

.....

Hol vásároltam meg a SÜNI-t?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2005. június 24.

Nyeredményhirdetés

ELŐZŐ SZÁMUNK HELYES MEGFEJTÉSEI:

A Wild Republic kérdései:

1. A függőcinege építi zacskó alakú fészket a fűzfára.
2. A Lutra című regényt Fekete István írta.
3. A jegenyefa a fekete nyár alakváltozata.
4. A füvek virágzatának neve barka.
5. A hód az a rágcsáló, amely képes kidönteni egy fát.

A National Geographic Channel kérdése:

1. A shar pei kutyafajta Kínából származik.
2. A shar pei eredetileg harci kutya volt.
3. Valamennyi kutya ősenek a farkast tekintjük.

Az SPI feladványának megfejtése:

A helyes válasz betűjele C

Szerencsés nyerteseink:

A Wild Republic játékállatait nyerték:

Akkermann Dávid (Székesfehérvár), Csepeli Boglárka (Szekszárd), Dósa-Papp Bettina (Pilisvörösvár), Kertesi Mété (Szeged), Pál Kristóf (Budapest), Rácz Mónika (Csór), Szijártó Évi (Kaposvár), Szollár Rozi (Budapest), Veress Gabriella (Nagykovácsi), Zólyomi Csaba (Budapest)

A National Geographic Channel műsoros videokazettáit nyerték:

Jákli Aida Karolina (Zalaegerszeg), Kátai Veronika (Eger), Nagy Alexandra (Győrújbarát)

Az SPI műsoros videokazettáját nyerte:

Jobbágy János (Győr), Krasznár Dalma (Budapest), Lipót Andrea (Kaposvár), Péntes Enikő (Kunhegyes), Steiner Karolina (Lepsény), Szabó Richárd (Szeghalom), Szalai Barnabás (Agyagosszergény), Sziebig Orsolya Johanna (Apátfalva), Vargha Zsuzsanna (Nagyszékely), Victor Sára (Nagyvisnyó)

Kérdéseire szívesen válaszolunk a (36-1) 266-5449 telefonszámon.

Kérjük a kupont olvashatóan kitöltve küldje vissza a Süni és Vadon magazinok szerkesztőségének címére: 1242 Budapest, Pf. 455.

E-mail: szerk@vadon.hu

A magazinokat csak a pártoló tagsági díj beérkezése után tudjuk biztosítani.

A díjak csak belföldi kézbesítésre érvényesek.

Befizető neve (intézmény esetén a kapcsolattartó neve is):

Levélcíme:

Telefonszáma:

Kedvezményezett neve (ha nem azonos a befizetővel):

Lakcíme:

Göncöl Alapítvány, Süni Egyesület
kiadó

Dátum: Aláírás:

VADON

természet • kaland • tudomány

2005/2. szám

Arzabánás
laponként 100 Ft
→ 496 Ft
396 Ft

m e g j e l e n t

Mostantól újrahasznosított papíron

VADON

természet • kaland • tudomány

K e r e s s e a z

újságárusoknál!

Trükkök

Mire jó a narancshéj?

Itt a nagy kirándulások ideje, és egy kirándulás úgy teljes, ha tűzrakással, szalonnasütéssel zárul (természetesen csak kijelölt tűzrakóhelyeken, és csak akkor, ha nincs tűzrakási tilalom). Igen ám, de tüzet rakni nem könnyű, főleg, ha alig akad száraz ág a közelben. Ezen segíthetsz néhány száraz narancshéj segítségével.

Gondolom, Veled is előfordult már, hogy narancstisztítás közben a héjból kifröccsent az illóolaj, egyenesen az arcodba. A narancshéjba zárt illóolajat fogjuk felhasználni a tűz felélesztéséhez, mivel sokkal jobban ég és nagyobb hőt termel, mint a papír vagy az avar.

Ha narancsot eszel, a héját ne dobd ki, hanem terítsd ki a fűtőtestre vagy a kályhára, hogy jól kiszáradhasson.

Száradás közben az illóolajok egy része elpárolog, és kellemes illattal tölti meg a lakást, de a nagyja bezáródik a száradó héjba. Ha az újságpapírból, apró, száraz fadarabokból álló gyújtóshoz néhány narancshéjat is raksz, rövidesen a lángok nagy erővel törnek majd fel, begyűjtva a nagyobb fákat, miközben kisebb tűzijátékkal is gyönyörködtetnek. Érdemes kipróbálni!

Másik közismert mediterrán gyümölcsünk a citrom. Sokféleképpen használjuk, mindenki tudná sorolni, de én most olyan felhasználását említem, ami nem ismert széles körben.

Láthatatlan levelezés

Ha olyan levelet szeretnél írni, amelynek tartalma csak a címzettre tartozik, és nem akarsz, hogy illetéktelenek elolvashassák, a legjobb, ha láthatatlanul írod. Mártogasd citromlébe az íróeszközüdet (kis ecset, bot, szívószál...), és a lével írd meg a leveledet. Kevés folyadékkal, vastagabb papírra dolgozz, hogy ne legyen később hullámos a levél. Várd meg, míg megszárad, és küldheted. A címzett csak úgy tudja elolvasni a levél tartalmát, ha átvasalja a papírt kis textildarabon át. A hő hatására láthatóvá válik a levél tartalma.

Koszorú, koszorú...

Szerintem nincs olyan kislány, de talán még kislány sem, aki ne szeretne virágot szedni, a virágokkal aztán tovább játszani. Nagyanyáink, dédanyáink gyakran készítettek koszorút a szedett virágcsokorból, hogy aztán viselhessék, tündérlányként, királylányként folytatva a játékot. Ahogy egyre kevesebb időt töltenek a gyerekek virágos réteken, úgy a koszorúkészítés is kezd feledésbe merülni – pedig remek játék, és az elkészítése sem igényel nagy ügyességet.

A koszorú kötéséhez érdemes közönséges, erős, hosszú szárú virágokat választani. Ilyen pl. a gyermekláncfű (pity-pang), a különböző herék virágai (amelyek gyakran nőnek játszótéri fűben is) vagy a kisebb, kék virágú veronikák, sárga virágú pimpók. Vigyázz! Védett növényt ne szedj le!

Fogj egy nagyobb, jó hosszú szárú virágot vízszintesen a kezvedbe, majd a virágfej mellé, merőlegesen szorítsd egy

növényekkel

újabb virágot. A függőlegesen tartott virág szárát tekerd körbe a vízszintesen tartott virág szára körül úgy, hogy a virág feje ráüljön a vízszintes tengelyre. Szárát a két virág feje közt vezesd ki, majd simítsd vízszintesre a másik szár mellé, és fogd össze őket. A következő virággal ugyanígy járd el – ültesd a virág fejét a második virágfej mellé függőlegesen, a vízszintesen tartott koszorútengelyre (ami már két virágszárból áll), tekerd körbe a szárát a tengelyen, és vezesd ki a második és harmadik virág feje közt, majd simítsd vízszintesre a másik két szár mellé, és fogd egybe őket. A negyedik virág számára már az első három virág szára alkotja a koszorú tengelyét.

Igy járd el a többi virággal is. Ha már elég hosszú a virágfüzér, hajlítsd az egészet kör alakba, és a két végét dolgozd egybe virágok vagy erős fűszálak segítségével.

Növényhatározás

Ha szeretnéd minél jobban megismerni a körülötted élő növényeket, a határozáshoz ez a legjobb időszak. Kezdő botanikusként a növények virága az, ami leginkább útbaigazít. Vegyél ki néhány határozókönyvet a könyvtárból, és irány a közeli árokpárt, rét, erdő! Próbáld meg megérteni a határozáshoz szükséges alapvető szakszavakat (párta, porzó, füzér...). Van olyan határozókönyv is, amit a virág színe alapján lapozhatsz fel, könnyítve a munkát. És milyen jó érzés legközelebb kirándulva régi ismerősként, nevükön köszönteni őket!

Nem hód: pézsmal!

A Süni 2005/2 – „fűzfás” – számának 14. oldalán a hódról írtunk, a képen (Forrásy Csaba felvételén) azonban pézsmapocok látható. Ez a rágcsáló nyúl nagyságú, vagyis a hódnál jóval kisebb. Hazánkban nem őshonos, Észak-Amerikából került Európába kereken száz évvel ezelőtt, amikor prémjéért tenyésztteni kezdték. Vízben él, a partoldalba fűrt járatban, vagy nádból, iszapból összehordott építményben lakik, kiválóan úszik, és főként vízinövényeket fogyaszt.

Ne dobd ki a tankönyvedet!

Nem kell elfelejtened azt, amit eddig tanultál! Lapunk előző számának első oldalán az ismert népdal szövege sajnálatos módon szedéshibával jelent meg. Helyesen természetesen így hangzik: "Tavaszi szél vizet áraszt"!

Kinek a képe?

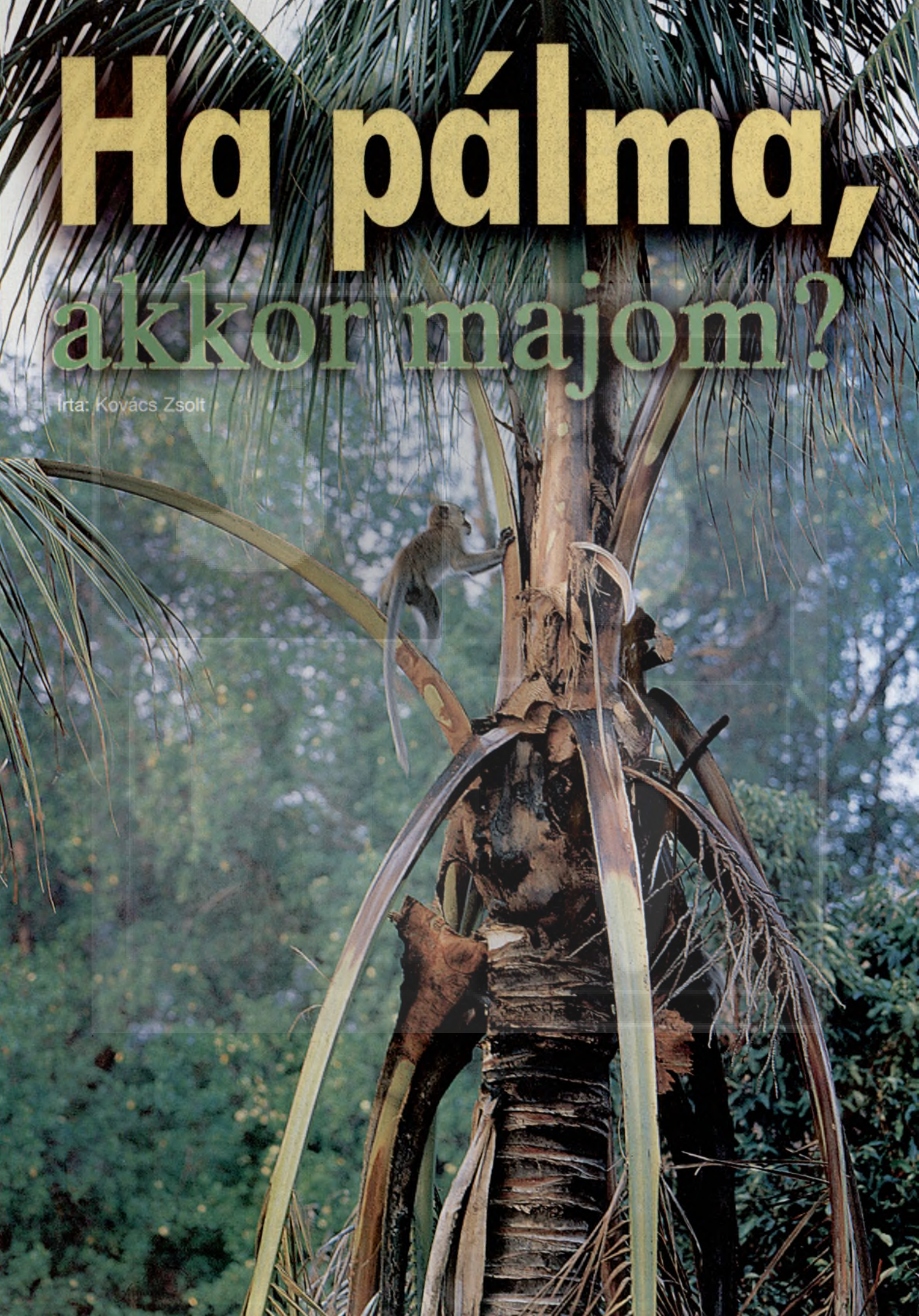
A Süni 2005/2 számának 4. oldalán tévesen jelent meg a fotós neve: a nádirigót Kalotás Zsolt fényképezte. A fotósoktól és az olvasóktól elnézést kérünk!

A technikai hibákért a fotósoktól és az olvasóktól elnézést kérünk!

Mi is lövünk BAKOT!

Ha pálma, akkor majom?

Írta: Kovács Zsolt

Dolgozó majom

A kókuszszedő emsemakákó biciklin utazik, és szívószállal issza a kókusztejet

Hangay György felvételei

Ha valaki pálmafát rajzol, szinte bizonyos, hogy rajzol rá majmot is – és fordítva: a majmot majdnem mindenki úgy képzei el, hogy a pálmafán csimpaszkodik, és kókuszdiót hajigál. Mintha pálma és majom nem is létezhetne egymás nélkül!

kókuszligetek környékén is előfordul. Remekül mászik, így aztán igen könnyen feljut a pálma legtetejére. Ezt használják ki a helyi lakosok, és kókuszdió-szedésre idomítják a majmot. Míg a majom dolgozik, a gazda hűsölhet a pálma árnyékában – nem éppen igazságos munkamegosztás!

Vigyázz, a majom harap!

Ám ha a majmok nem is a pálmaligetekben élnek, akkor hol? Ahányan, annyifelé: a páviánok többsége

venniük a harcot az ellenséggel. Jaj annak a párducnak, amelyik páviánhúrra vágynak, és nem eléggé óvatos! De nem irigylésre méltó annak a turistának a helyzete sem, akire megorrolt egy páviáncsapat. A legjobb esélyük a páviánvadászatra talán az összehangoltan vadászó csimpánzoknak van, ők étlapjukat gyakran színesítik majomhússal.

Leveleket eszegetnek

Míg a páviánok és a makákók a magoktól a kisebb állatokig szinte minden felfalnak (ezért nagyon könnyen tarthatók állatkertben, lévén nem kényes a gyomruk), addig sok majom-

Pedig a valóságban a majom és a pálma között nincs sok összefüggés. Sőt, „a” majom éppúgy nem létezik, mint ahogy „a” pálma sem, hiszen mindkettőből számtalan fajt ismer a tudomány, s a legtöbb majomfaj egyáltalán nem is él pálmaközelségben. Kivételt képez az Ázsiában honos, nagytestű emsemakákó. Ez a jellegzetesen kunkori farkú majom a

például szavannán vagy felsivatagos körülmények között. Igencsak szervezett, nagy hordákban keresik táplálékukat. A hímek különösen erősek, szemfoguk hatalmas és igen hegyes. Ennek pedig az oka, hogy míg az őserdőben, erdős területeken élő cercókok, kolobuszok és langurok fáról fára ugrálva hamar el tudnak illanni, a nyílt terepen élő páviánoknak fel kell

Majomperspektíva

Indiában a szentként tisztelt hulumánok a városokba is beköltöznek

Kontyó-Öllégy György felvételei

Hangay György felvétele

Munkatársak

A látszat ellenére a munkára fogott majomnak nincs arany-élete: gazdája láncon tartja

fajt válogatóssá tett a gazdag élőhely, az erdő. Nekik nem kell egész nap keresgélve vándorolniuk: szinte szájukba nő a falevél. Tipikus lombevők a langurok és a kolobuszok: számukra a sok gyümölcs akár mérgező is lehet. Ezt az állatkeretekben régebben nem tudták, így e nagyon szép majmok többnyire csak rövid ideig éltek fogságban, és nem persze nem is szaporodtak. Manapság az állatkeretekben télire lefagyasztják számukra a lomb-eledelt. Egyébként a lombevésnek van egy nagy hátránya is: mivel a levelek tápértéke kicsiny, az azt fogyasztó főemlősöknek sok idő kell ahhoz, hogy jóllakjanak.

A majomvilág törpéi

A karmosmajmoknak még a legnagyobbika sem igen éri el a macska nagyságát, míg a legkisebb, a törpe selyemmajom – aki egyúttal a világ legkisebb majma – inkább aranyhőrcsög méretű. A karmosmajmok Közép- és Dél-Amerika erdeiben élnek.

A csimpánz nem is majom?

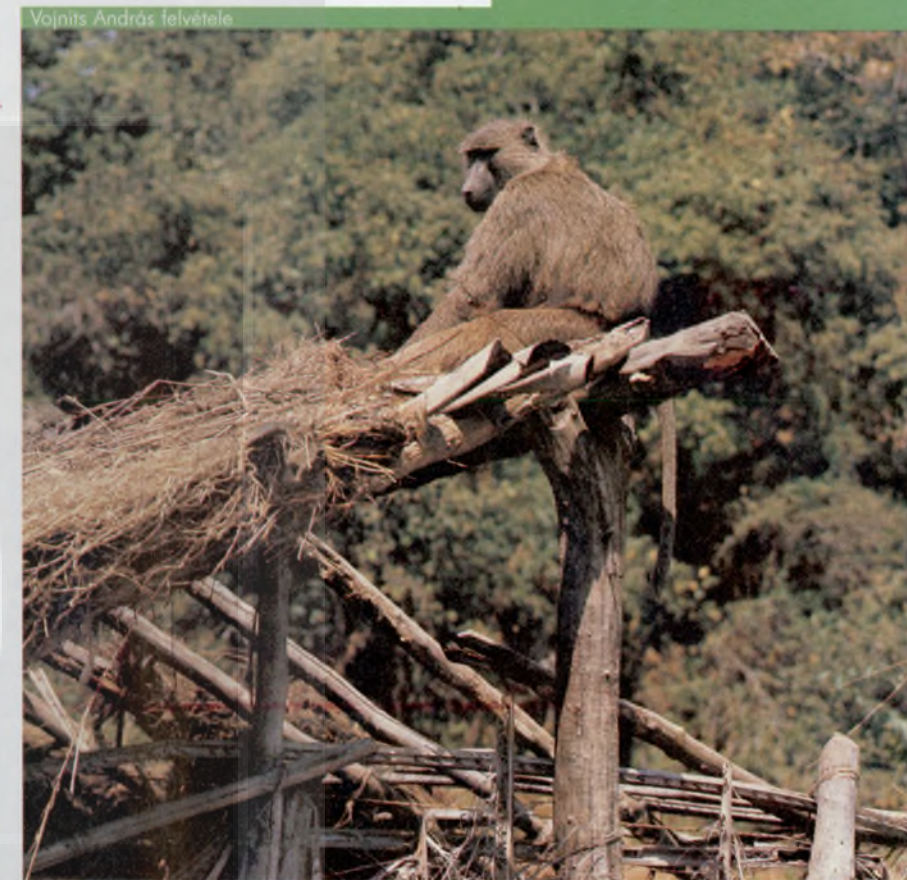
Az emberszabású majmok önálló csoportot képeznek a főemlősök között. Ezek az állatok voltaképpen közelebbi rokonságban vannak az emberrel, mint a többi majommal. Róluk a Süni következő számában olvashatsz!

Néhány közönségesebb fajuk beköltözött a városi parkokba is. Még e pinciny majmok sem nevezhetők tehát tipikus pálmalakónak: örökmozgó, gyors anyagcseréjű állatkák lévén, a táplálók, fehérjedús kosztot helyezik előtérbe, így leginkább rovarokat, nektárt, virágpont, fenedvet és édes gyümölcsöket esznek. A nőstények általában ikreket hoznak világra, s a kicsik

felnevelésében a hímek is derekasan részt vesznek. Ezekkel az apróságokkal több állatkertünkben is találkozhatok, s mindenütt szépen szaporodnak.

Ez az Ön h&szam!

Páviának foglalták el az elhagyott afrikai falut

Vojnits András felvétele

Vojnits András felvétele

Kovács Zsolt felvétele

Öserdei akrobata

A gibbonok könnyen felismerhetők hosszú karjaikról. Könnyedén lendülnek fáról fára a lombkoronában, s az ágakon járkálva kitért karokkal egyensúlyoznak, mint a kötél-táncosok

Kókusz helyett hógolyó

Természetesen az említettek kivül még számos majomfaj él a Földön. Itt van mindjárt a dallamos hangjáról könnyen felismerhető gibbon, akinek a leghosszabb karja van az összes főemlős között. A gyapjasmajom bundája ugyanakkor oly tömött, hogy azt még egy csincilla is meg-

Anyu, védj meg!

A páviának fokkal-körömmel harcolnak, ha veszély fenyegeti őket

irigyelhetné. Örülhet is dús, víz-lepergető szőrének, amikor élőhelyén, Dél-Amerika őserdejében oly sok a csapadék. Aztán vannak olyan majmok is, melyek nem az esőerdők kényelmében élnek, hanem olyan helyeken, ahol a pálma egyáltalán nem is maradna meg. Ilyen például a japán makákó és a Nyugat-Kína hegyvidéki erdeiben honos piszeorrú karcsúmajom. Számukra az sem ismeretlen fogalom, ha a hó alól kell előkaparniuk szegényes táplálékukat – kókuszdió helyett pedig legföljebb hógolyót hajigálhatnak...

BotAnika

Írta: Fliegl Mónika

BIOKERTJE

– Kedves Kiskakas, eddig a Te szemétdombodon jártunk, most szeretném, ha eljőnnél velem, és megismerkednél az én kiskertemmel!

– Nagyon szívesen, BotAnika, hiszen a zöldség, gyümölcs, élet, erő egészség! Vagy mégsem?

– Persze, igazad van, de néha el kell gondolkodni azon, hogy a kereskedelemben kapható zöldségek, gyümölcsök hogyan nőttek, értek meg. Használtak-e terménynövelőket, permetezték-e a növényeket agresszív növényvédőszerrel? A feltűnően nagy, harsány piros gyümölcs, óriási zöldség tápanyag- és vitamintartalma megfelelő-e? Lehet, hogy a mesterségesen „felfújtt”, káros vegyi anyagokkal szennyezett zöldség és gyümölcs mégsem az élet, erő és egészség biztosítója? Arról nem is beszélve, hogy a távolról, hosszú ideig szállított növényeket még az érés befejeződése előtt leszedik, nehogy a boltba már túlérletten érkezzen. Vannak, amelyeknek a héját erős vegyszerekkel permetezik be a penészedés és egyéb bomlási folyamatok elkerülése végett. A legjobb a helyben, idényben megtermő növény!

– **Mire van szüksége egy növénynek, hogy jól érezze magát?** –

Amire a növénynek szüksége van, az az igényeinek megfelelő talaj, fényviszonyok, víz és növényvédelem. Lássuk ezeket sorjában! A növények többsége képtelen talaj nélkül élni, ez adja számukra a növekedéshez szükséges tápanyagokat, és a gyökereknek a támaszt (bár az őserdő párás, meleg klímájában élnek olyan növények, amelyek a levegő párájából veszik fel táplálékukat, ezek képesek egy fa ágán, a talajtól függetlenül is megélni). Vannak növények, melyek a talajban élő apró élőlények, mikroorganizmusok segítségével is igénybe veszik a tápanyagok felvételében, a téli hideg hónapokban pedig a talaj védi a növényeket a zord időjárástól. A fény nagyon fontos a növények számára: ez adja az energiát a fotoszintézishez, a növényben végbemenő tápanyag-beépítési folyamatokhoz. A víz a szállítóeszköz. A növények csak a vízben feloldott tápanyagokat tudják gyökereikkel felszívni és hasznosítani.

– **Mit jelent a szó, hogy biokert?**

– A biokert olyan kert kialakítását jelenti, ahol a természet egyensúlya uralkodik. Alapvető biológiai szabály, hogy az egyensúly egészséget jelent, az egyensúly felbomlása pedig betegséghez vezet. A biokertben nem próbálunk a természetből többet kisajtolni, mint amit önszántából adna, de megteremtjük a feltételeket ahhoz, hogy a legtöbbet adhassa. A biotermesztés során a növényvédelem és a tápanyag-utánpótlás is a természetes folyamatokra alapoz. Nem használhatók agresszív, szintetikus növényvédőszerrel, műtrágyák. Helyette a növényeknek megfelelő, optimális körülmények megteremtése, a kártevők elleni védekezésben a természetes ellenségek felsorakoztatása, tápanyagpótlásra pedig trágya és komposzt használata az elfogadott.

– **Mit kell a talajjal tenni, hogy a legjobb lehessen a növényeinknek?**

– A különböző növényfajták különböző talajt kedvelnek, de általában igaz, hogy a szélsőséges (túlságosan savas, lúgos, száraz vagy állandóan vizes) talajon a kultúránövények nem érik jól magukat. A talaj kötöttségétől függően lehet laza (homokos) vagy kötött (agyagos), mésztartalmától függően lúgos (magas mésztartalmú) vagy savas (alacsony mésztartalmú), lehet tápanyagban gazdag vagy szegény. A homokos talaj jó vízelvezetésű, ezért hamar kiszárad. Lejtős területen az erős esőzés (öntözés) könnyen kimossa, elhordva az értékes tápanyagokat. Előnye, hogy a laza talajban szinte akadály nélkül fejlődnek a gyökerek. Az agyagos talaj rossz vízelvezető, nagyobb esőzés (öntözés) után a pangó víz akadályozza a gyökerek légzését, ez szélsőséges esetben a növények kirothadásához vezethet. A fiatal növények gyökerei nehezen törnek át a földet – a palántáknak fel kell lazítani –, de a kifejlett növénynek jó támaszt nyújt. A növényekre nagy veszélyt jelentenek a betegségek és a kártevők is. A jó föld nem élettelen ásványi anyagok halmaza, hanem nyüzsgő élettér, számtalan apró élőlény otthona. Ezek az élőlények lehetnek a növények segítségére, de okozhatnak betegséget is, vagy akár meg is ehetik a növényeket.

Gondoskodás!

A talajt takarjuk, például komposztfölddel. Az éppen nem használt területen alkalmazhatunk helyben komposztálást – ilyenkor a növényi részeket a földön elterítve helyezük el. Ez a módszer akkor lehet nagyon hasznos, ha a korábbi termelés miatt a talajélet jelentősen károsodott. A parlagon hagyott területet bevethetjük talajtakaró növényekkel. Amikor ismét haszonnövényt ültetnénk oda, ássuk be a talajba, ezzel újabb tápanyagot biztosíthatunk növényeink számára.

– **Nem is gondoltam, hogy ennyi veszély leselkedhet rád, BotAnika!**

– Gondos kertész mellett nincs mitől félnem! A biokertben arra törekszünk, hogy a természetes talajéletet a lehető legkevésbé zavarjuk meg. A föld alatti élőlények életközösségeket és táplálékláncot alkotnak. Ha sikerül ezt az életközösséget megfelelően fenntartani, az egymásra ható – a táplálékláncban egymástól függő – élőlények szabályozzák a talaj egyensúlyát. A különböző kártevőktől, betegségekktől számos állat és társult növény megvédi minket.

– Vannak növények, akik védik egymást?

– Vannak bizony! A biokertben úgy ültetjük el a növényeket, hogy azok ne vonják el egymástól a növények számára fontos tápanyagot, fényt, vizet, sőt vannak, amelyek elriasztanak bizonyos kártevőket. Az egymást követő években egy ágyásban különböző növények váltják egymást, ami nem csak a tápanyagok egyenletes felhasználását és a talaj kiaknázásának megelőzését szolgálja, de elkerülhető vele, hogy az esetlegesen megjelenő kártevők a következő évben megtalálják táplálék növényüket. Alakítsunk ki a kertben olyan védett helyeket, ahol az állatok – mint például a rigó, sün vagy a gyík – meghúzhatják magukat. Hagyjunk egy sarkot bokrokkal, növényekkel benőni, itt oltalmat találunk a nyári forróság és a ragadozó madarak, emlősök elől. Ezt a területet ne zavarjuk gyakran, de ha türelmesen lesben állunk, sok kertlakó kis barátunk életét megfigyelhetjük.

Károkozás!

Az erős beavatkozások, mint például a föld gyakori átforgatása, felásása a felszín gyors kiszáradásához, az erős vegyszerek pedig a talajlakó élőlények pusztulásához vezetnek. Lejtős területen a takarónövényzet értelmetlen kiirtása a tápanyagban gazdag termőréteg elmosódását – a talajeróziót – vonja maga után. A talajlakó élőlények egy-egy fajának kipusztítása az egész tápláléklánc felbomlását eredményezheti.

A kertész Kisvakond és az állati segítségék: A legpróbb segítők a mikroorganizmusok, melyek a komposztálódó növényi részek lebontását végzik. A kicsit nagyobb ászkák, giliszták a nagyobb növényi részek felaprításán dolgoznak. A giliszta ezenkívül járataival fellazítja, szellőzteti a talajt, megfelelő mikroklímát alakítva ki a föld alatti élőlények számára. A levéltetvek elszaporodását nemcsak a katicák, de a fátyolkák lárvái is akadályozzák. A vakond rovarokat, lárvákat, férgeket és bábokat eszik. Ahol talajlakó kártevőket talál, ott megtelepszik, ha kifogy a táplálékból, odébb áll. A vakondtúrás bosszantó is lehet, ha az ágyás közepén jelenik meg, de mint sok más országban, a vakond nálunk is védett állat! A fűrészdarazsak hernyókat zsákmányolnak, ezekkel töltik fel lárváik éleskamra-bölcsőjét. Az apró, ám igen fürge cickány esténként, ha vadászatra indul, akár a saját súlyának megfelelő mennyiségű rovar, csigát is elfogyaszt. A denevérek éjjel a levegőben vadásznak, így a repülő kártevőket könnyedén elcsípi. Egyaránt elfogyasztják a szenderlepkéket és

cserebogarakat is.

A lőtűcsök megeszik

mindent: pajort, hernyót,

de a növények gyökerét is, ezért kártevőnek számít, ám ebédként szolgálhat a vakondnak, cickánynak, madaraknak. A széncinkék, rigók akár több kiló rovart is képesek begyűjteni a kertből egy nyár alatt! Lapunk névadója, a sün hasznos ragadozója kiskertjeinknek. Főleg csigákat, egereket, gilisztát, hernyókat fogyaszt. A sün védett állat! A téli álomból felzavart sün gyakran elpusztul, ezért vackát lehetőleg ne bolygassuk!

Ha van kertetek, megpróbálkozhattok vegyszermentesen, természetes módon zöltséget, gyümölcsöt nevelni. Néhány fő babot, borsót, paprikát, epret kert híján akár egy nagyobb virágládában is nevelgethatsz.

Kertészeti könyvekben keress olyan növényeket, amelyek:

- a homokos talajt kedvelik,
- tápanyagdús talajt kívánnak,
- napfényes, félárnyékos, illetve árnyékos helyet igényelnek,
- vízigényesek vagy szárazságtűrők.

Írj mindegyikre legalább egy példát!

Keress különböző talajt alkotó anyagokból (legalább három-féléből) egy-egy maréknyit: homok, komposzt, kerti föld (virágföld), erdei föld, folyóparti kavics, agyag.

Vedd a kezébe szárazon: mi történik, ha a markodban megszorítod és elengeded?

Szárazon tegyél keveset egy lejtős papírlapra, és fújj rá erősen! Melyiket vinné el könnyen a szél?

Tedd be egy-egy kis cserépbe (kilyukasztott talpú tejfölsőspohárba), önts rá kevés vizet. Melyiken hogy folyik át a víz? Mennyi idő alatt szárad ki újra? Szerinted melyiket miért kedvelik a növények?

A kérdésekre adott válaszaitokat a suni@posta.net címre várjuk, 2005. július 15-ig. A beküldők között sorsolunk, a szerencsések a Süni Egyesület vászontáskáját nyerhetik.

Könyvajánló

Kicsiknek...

Capri királya

Mi történik, ha a megbokrosodott Szél szeszélyéből egymásra talál egy falánk király, aki még egy szájra vágyik, hogy többet ehessen, és egy nagyon szegény mosónő, akinek egyetlen családtagja egy olaszul beszélő, sovány macska? *Jeanette Winterson* meséjéből megtudhatod, közben gyönyörködhetsz *Jane Ray* művészi rajzaiban, és néhány fontos szót még olaszul is megtanulhatsz a Szappan nevű macskától – mindezt a **General Press Kiadó** jóvoltából.

Pettson horgászni megy

Egy rosszkedvű öregemben, és egy bohóckodó macska, aki mindent megtesz, hogy gazdáját felvidítsa – mi lesz ebből? Természetesen horgászkaland! A végére pedig minden jóra fordul, hiszen egy kedves állatka meg egy jó kirándulás a természetbe a legjobb út az életkedv visszanyeréséhez! A svéd szerző, *Sven Nordqvist* népszerű Pettson-sorozatának legújabb kötete – akárcsak az eddigiek – magyarul a **General Press Kiadó** gondozásában jelent meg.

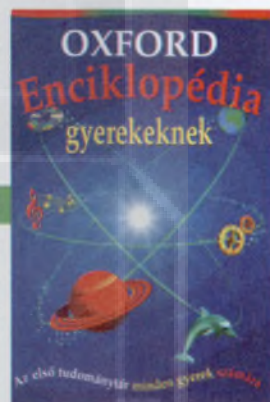
Képes angol szótár gyerekeknek

Angolul tudni kell. Ez egyre inkább így van manapság, hiszen angolul a világ minden táján megértetheted magad, ráadásul ez a számítástechnika nyelve is, amely egyre inkább át-meg átszövi életünket. De mennyivel könnyebb a legfontosabb szavakat úgy megjegyezni, hogy színes képek segítenek a tanulásban! A **Holló és Társa Kiadó** képes szótárában az az érdekes, hogy a különböző témakörökből csokorba gyűjtött szavakat kedves gyurmafigurák, játékbútorokkal berendezett babaszobák, strandok, farmok, utcák, iskolák képei illusztrálják.

OXFORD Enciklopédia gyerekeknek

Annyi kérdés foglalkoztatja a gyerekek fejét, és nincs az a szülő, aki mind-egyikre tudna válaszolni! Mitől világít a villanykörte, mióta létezik a világon színház, mi van a vulkánok mélyén, és milyen gyorsan rezeg a szúnyog szárnya? Minderre, és még sok egyéb izgalmas kérdésre választ kaphatsz a **Holló és Társa Kiadó** kötetéből, amelynek sokatmondó alcíme: Az első tudománytár minden gyerek számára.

...és nagyoknak

Ausztrália, Norfolk-sziget

Zömök, szakállas ember lepkehálóval a kezében mindenféle élőlényre vadászik sivatagban, őserdőben, és fergeteges humorral számol be könyveiben kalandjairól az olvasóknak – ki az? Nem, nem *Gerald Durrellre* gondoltunk, bár akár ő is lehetne. Ez a természetbúvár azonban magyar: *Dr. Hangay György*, aki az Ausztrál Természetudományi Múzeum munkatársaként járta be a világot, egzotikus állatok és emberek után kutatva. Kalandjait magyar nyelven is számos könyvben és újságcikkben osztotta meg a közönséggel. Most megjelent műve azonban nem elsősorban a vadonról szól, hanem második hazájáról, Ausztráliáról: arról, hogy hogyan vált ausztrállá, úgy, hogy azért közben megmaradt magyarnak is. A **Globe-Könyv Kereskedelmi és Kiadói Kft.** Távoli tájak, közeli emberek sorozatában megjelent kötet kétnyelvű: az egyik oldalon angolul, a másikon magyarul olvasható ugyanaz, ami különösen hasznos lehet az angolul tanulók számára!

Távoli tájak, közeli emberek

HANGAY GYÖRGY

Ausztrália, Norfolk-sziget

Angol - magyar lényekről ismeretterjesztő Globe Kft.

ÚJRA PAPIR

Mostantól környezetbarát papíron a Süni

Talán már hallottál róla, hogy a papírt cellulózból készítik. Ezt az anyagot a növények sejtfala tartalmazza. A sejt latin neve *cellula*, ami szobácskát jelent, a szilárd sejtfallal körülvett növényi sejtek ugyanis éppen úgy sorakoznak egymás mellett, mint kis fülkék egy nagy házban, vagy a méhkaptár apró rekeszei, amelyeket éppen ezért szintén sejtnak neveznek. A legtöbb cellulóz a sok rostanyagot tartalmazó fás növényi szárukban van; ebből egyértelműen következik, hogy a papírgyártás alapanyaga a fa.

Minél több papírt használnak az emberek, annál több fát kell kivágni. Manapság pedig a papírral igencsak pazarlóan bánunk: gondolj csak a tömördek csomagolóanyagra, reklámcédulára, szórólapra, és persze az újságárusok standjának naponta megújuló kínálatára.

Mintha csak végtelen volna az erdő, és sohasem fogyna el belőle a fa! Pedig az igazság az, hogy a Földön egyre kevesebb erdő van, ami nemcsak azt jelenti, hogy az erdei élőlények – állatok, növények és gombák – elveszítik az otthonukat, hanem azt is, hogy egyre kevesebb oxigén termelődik, amire pedig a Föld lakóinak feltétlenül szüksége van. Az erdők alkotják bolygónk tüdejét: a Földön semmi más nem képes nagy mennyiségben oxigént előállítani.

Régóta tudjuk már, hogy a papírgyártás alapanyagául a fán kívül még egy dolog szolgálhat: maga a papír! A használt papírt, amit már teleírtunk, összegyűrtünk, de nem szennyeztünk be egyéb anyagokkal (például zsír-

Amint a címdalonn megjelent feliratból és emblémából láthattad, mostantól újrahasznosított papíron jelentik meg a Süni magazin. Régóta vártunk erre a pillanatra, és nagy kő esett le a szívünkről. Hogy miért? Az alábbiakból kiderül!

ral), össze lehet gyűjteni, és ismét vadonatúj papírlapokat lehet belőle készíteni, amire újból írhatunk. Persze az újrahasznosított papír gyártása is a környezet bizonyos mértékű terhelésével jár, de legalább nem kell hozzá újabb és újabb erdőket ki vágni.

Korábban az újrahasznosított papírt onnan lehetett felismerni, hogy nem olyan fehér, nem olyan sima, mint az „igazi”, vadonatúj papír, hanem egy kicsit szürkés, egy kicsit durva tapintású. Ez a papír sok mindenre alkalmas volt, de arra nem, hogy a természet kincseit, káprázatos színeit, számtalan csodáját az olvasóközönség elé tárjuk.

A modern technológia azonban lehetővé teszi, hogy az egyszer már használt, válogatva gyűjtött alapanyagból ismét tökéletes, vadonatúj papír készüljön. Így lehetőségünk nyílt arra, hogy a természet csodáit a természet lehető legkisebb mértékű terhelésével juttassuk el Hozzád.

Az újság, amit a kezekben tartasz, már úgy készült, hogy előállításához egyetlen fát sem kellett kivágni. Köszönhető ez azoknak, akik a használt papírt a többi hulladéktól elkülönítve összegyűjtötték, és eljuttatták a hulladékgyűjtő-udvarokba, hogy újra feldolgozható legyen. Tartozz közéjük Te is, de ne feledd: bármilyen hasznos is a szelektív hulladékgyűjtés, még ennél is fontosabb az, hogy minél kevesebb hulladék keletkezzék.

Olvasd és forgasd a Süni magazint szeretettel – és vigyázz, hogy ne legyen belőle ÚJRA hulladék!
(x)

OLYMPIA
A VILÃO
DO
SOL

BARANGOLÓ

A dzsungel

A hosszú téli hónapok után mindannyian alig vártuk, hogy zöld lombok és illatos virágok közt sétálhassunk, ám pálmákra nemigen bukkanunk a hazai erdőkben. Én ezt kicsit sajnálom (bár a tölgyerdőt sem cserélném el semmiért). Persze biztos ti is nagyon vágytok színes madaraktól, lepkéktől, békáktól és még ezer fura lénytől nyüzsgő hatalmas dzsungelbe, vagy épp hófehér homokú tengerpartokra. Ne adjuk fel ezt a szép álmot, de ha már most ízelítőt szeretnénk kapni varázsos, messzi tájak hangulatából, legjobb, ha ellátogatunk egy pálmaházba.

háza

Írta és fényképezte: Kovács Gyula

A pálmaház szó eredeti használatában olyan épületeket jelöl, ahol kizárólag pálmafajok kapnak helyet. Mivel ilyen különleges céllal létesített hely eddig nem épült Magyarországon, mi pálmaházon a trópusi-szubtrópusi növényfajokat bemutató tágasabb üvegházakat értjük. Persze ezekben is nagyon sok gyönyörű pálmafajt gondoznak, ráadásul egy sereg olyan élőlényel együtt, amelyek eredeti élőhelyükön is a pálmák közvetlen szomszédai.

Csapdába ejtett pára

Azért mondtam, hogy „élőlényel”, mert sok helyen állatokat is bemutatnak a trópusi növények társaságában. Hazájukban ezek a fajok egész évben meleg, párás élőhelyeken laknak. Ha azt akarjuk, hogy nálunk vendégeskedve is jól érezzék magukat, ugyanilyen feltételeket kell biztosítani nekik. Télen sem lehet hidegebb 15-22 °C-nál (az alsó határ a lakók igényeitől függ), és mindig páradúsnak kell lennie a levegőnek. A növényeknek aztán rengeteg fényre van még szükségük, valamint otthonukat idéző összetételű talajra. Nem véletlenül épülnek üvegből az üvegházak! Az átlátszó lapok átengedik a fényt, de a

A nevezetes Fűvászker

A Pál utcai fiúk-ból ismert Fűvászker egykor sokkal nagyobb volt, mint ma. A tó a vörösingések szigetével már nincs meg, de a műemlékértékű üvegház ma is áll

Télen-nyáron virágban

A pálmaházakban számos növény virágzik, és sok közülük termést is hoz

meleget bennmarasztalják. A hidegebb hónapokban, vagy akár egy-egy hűvösebb nyáréjszakán még így is sokat kell fűteni azért a 15-22 fokért! Mivel a szél se fúj át az üvegtáblákon, a növények locsolásához használt langyos víz anélkül juthat a levegőbe, hogy onnan a következő pilla-

Eleven kerék

Elbűvölő a természet mérnöki munkája: a legyezőpálma levele egy kerék küllőit idézik

natban elillanna. Így az üvegházak saját kis mikroklímája (belső környezete) mindig fullasztóan párás, moccsos. Ez számunkra segít felidézni az esőerdők sajátos hangulatát, de ha nem csak átrohanni akarunk az épületen, jó, ha le vesszük belépéskor a kabátot, vastag pulóvert.

Kinövik az üvegházat

Mi kellhet még egy több tíz méterre megnövő, szép szál pálmafának? Tágas tér, naná! A hazai pálmaházak 10-15 méteres gerincmagassága mellett a

termetesebb lakók koronáját rendszeresen vissza kell vágni, ugyanis kinövik a rendelkezésre álló helyet! Erre épp a gyors növekedés miatt sokszor csak egy-két évtized áll rendelkezésükre, azután el kell távolítani őket a szűkössé vált helyről. Mielőtt ettől elsomorodnánk, gondoljunk arra, hogy ezek a fák sosem nőnének ilyen szép nagyra, ha nem éreznék magukat olyan remekül üvegbirodalmukban. Egyes fajok pedig, ha elvágják a szárukat, törzsüknél ismét kisarjadnak. Azonban ha elég hely áll rendelkezésükre, még virágot, termést is hoznak, amit újra el lehet ültetni. Vagy épp a világ minden táján megtalálható botanikus kertekkel újabb fajokra cserélni! Az arborétumok (botanikus kertek) világszerte katalógusokat (rendszerezett listákat) küldenek egymásnak a kertjükben termett, cserére felajánlott magokról.

Pálmaházakat, üvegházakat főként állatkertekben és arborétumokban

Színfolt a zöldben

A pálmák között pompás orchideák és egyéb trópusi virágok nyílnak

Élet az üvegházban

A Budapesti Állatkert pálmaházában szabadon röpdösnek a madarak

találtak. Például a Fővárosi és a Nyíregyházi Állatkertben (a Debreceni Állatkertben éppen most épül ilyen létesítmény); a szintén budapesti Fűvészkertben, a pécsi, nyíregyházi, szegedi és vácrátóti botanikus kertben, vagy a keszthelyi kastélymúzeum parkjában. Csupa olyan hely, ahol a pálmaházon kívül is rengeteg látnivaló akad! Kiránduljunk hát egyet, és még a szabad levegőn töltött percekről sem kell lemondanunk!

Búra alatt az őserdő

A Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai és Botanikus Kertjének faóriásai és zegzugos vízfelületei közt egy 12 méter magas bemutató-üvegház is megbújik. Az itt látható növények mindegyike, még a leghatalmasabbak is, eredetileg ilyen magcsere útján csöppent ide. Kivétel nélkül meleg égövi fajok: zömmel pálmák, a pálmákra hasonlító, de náluk ősbibb cikászok, banánfélék, filodendronok, flamingóvirágok, fikuszok, páfrányok,

Mesterséges Éden

Sétány a Vácrátóti Botanikus kert pálmaházában

begóniák és termesztett hasznónövények (pl. vanília, kakaó, kávé). Hasonlóan gazdag gyűjteményt találunk az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Botanikus Kertjének patinás pálmaházában is. Nem más ez, mint az olvasmányaitokból már biztos sokatoknak ismerős Fűvészkert egy szeglete. Itt külön üvegházcsoportban láthatók az orchideák, kaktuszok, pozsgások, vízinövények, rovarfogók. Kukkantsunk be egy állatkertbe is: A Budapesti Állat- és Növénykert hatalmas üvegekupolája nemcsak az

Rejtett zegzugok

A leszáradt pálmalevelek tövében sok apró élőlény található menedéket

országban, de Kelet-Közép-Európában is a legnagyobb: 15,5 m magas. Növényfajok tekintetében nem vetekedhet ugyan a kutatómunkát is végző botanikus kertekkel, ellenben nagyon sok állatfajt is megcsodálhatunk többé-kevésbé természetes környezetükben, s nem egy közülük szabadon bókászik vagy repked körülöttünk.

Tollas majmok

Írta: Kovács Zsolt

görbe csőrrel

Tollas majmok – e névvel a papagájokat szokták gyakorta illetni. Találó az elnevezés, hiszen e kampós csőrű madarak játékosak, értelmesek, sokat csevegnek-csacsogak, és kéznek is beillő lábukkal ügyesen fognak, másznak. Hangos és színpompás társaságuk éppúgy hozzátartozik a trópusokról alkotott képünkhöz, mint a majom vagy a pálmafa

Válogatós szépség
A dolmányos lóri speciális
táplálékot igényel,
ezért ritkán
tartják

A pálmakakadu Új-Guineában, Aru szigetén, valamint Észak-Ausztráliában honos. E nagyrészt fekete színű madár akár 64 centiméterre is megnőhet, ám jellegzetessége nem ez, hanem nagyon hosszú és erős csőre.

S hogy e leginkább a síksági és dombvidéki esőerdőkben élő kakadu miért kapta a éppen pálmakakadu nevet? Azért, mert előszeretettel fogyasztja a pálmadiót. Természetesen az étlapján sok minden egyéb is szerepel.

Nincsenek többé

A tudósok még ma is vitatkoznak, voltaképpen hány papagáj-faj is él a Földön, ám az elfogadott, hogy számuk 350 körülire tehető. Az utóbbi évszázadokban mintegy két tucatnyi, főleg szigeteken élő papagájfajt pusztított ki az ember! A legfigyelemreméltóbb a karolinai papagáj sorsa. Brehm Az állatok világa című monumentális művében így ír e faj tragédiájáról: „A karolinai papagáj régebben Észak-Amerikában egész a 42. fok északi szélességig elég gyakori madár volt... Ezek a viszonyok azonban ma már igen megváltoztak: a madarak száma egyre fogy. A hivatásos, üzleti érdekből működő madarászok minden télen százszámra fogják ezeket a gyönyörű madarakat, melyeket aztán az északabbra fekvő városokba küldenek. A vadászok is teljesen cél nélkül ezerszámra lövik őket”. Brehm ekkor még nem tudhatta, hogy ez a hajdan oly gyakori papagáj 1914-re végképp eltűnik a Föld színéről...

Kovács Zsolt felvétele

Rács mögött

Az amazonpapagájnak nem elég a szokványos méretű kalitka

Ha már itt tartunk, talán nem árt tudni, mit is eszik a természetben „a” papagáj.

Gondolom, rögvést rávágod: magot! Ha azonban otthon tartott madaradnak csak mageleséget kínálsz, bizony sanyarú sorsa lehet szegénykének! Mert bár való igaz, hogy a legtöbb papagájfaj a természetben magot is eszik, de azt is sokszor vitamindúsan, az érés, csírázás legkülönfélébb stádiumaiban. A nagyobb testű papagájok pedig képtelenek nap mint nap annyi kisebb-nagyobb magot összegyűjteni, amennyi szükséges volna számukra, ezért fő táplálékaik között szerepel még a sokféle gyümölcs, rügy, gally, hajtás, sőt rovar.

Ha ilyen sok mindent fogyasztanak a természetben, mint adjunk nekik a kalitkában?

Minél változatosabb magkeveréket, és mindennap gyümölcsöt (alma, körte, szőlő, kimagozott csonthéjasok). Szeretik a dinnyét, banánt, narancsot

Börtöncella szeretetből?

Korábban a díszállat-kereskedésekben nem volt nagy választék papagájokból: a hullámos és a nimfapapagáj mellett csak elvéve bukkant fel egy-egy rozella- vagy kis sándorpapagáj. Ma már természetes, pazar színű madarak között válogathat a vevő, ha van elég pénze. Ezek az olykor galamb nagyságú, vagy még nagyobb papagájok azonban a kicsiny kalitkában még a szárnyukat sem tudják kinyújtani! Aki igazán szereti az állatot, az csak akkor vesz ilyen madarat, ha elég nagy röpdét tud biztosítani számára. Vadon befogott madarat pedig semmilyen körülmények között ne vásárolj: ezzel a természet pusztítását segítenéd elő!

Kovács Zsolt felvétele

Bécsy László felvétele

Bőséges színválaszték

A hullámos (fent) és a nimfapapagáj (lent) már valódi házállatnak tekinthető. Ezeket a madarakat nemzedékek sora óta tenyésztik, így rengeteg színváltozatuk is kialakult.

és a nem mérgező erdei terméseket, bogyókat (pl. csipkebogyó, bodza), de szívesen rágszálják a tobozt is. Adjunk még sárgarépát, salátát, tyúkhúrt, pitypangot (virágostól) borsót, mazsolát. Élnek-halnak az apró leveles vagy rügyező fűzfavesszőért. Télen igen jó szolgálatot tesznek a csíráztatott magvak. Emellett kapjon a madár csőrkoptató és csonterősítő szépiát, valamint némi állati eledelt – elsősorban főtt tojást. Vannak persze olyan papagájfajok, amelyek igényeit a fentiek egyáltalán nem elégítik ki. Ezeket azonban csak ritkán tartják fogságban.

Az sem teljesen fedi a valóságot, hogy a papagájok kizárólag a trópusok

lakói. A legtöbb fajuk persze a melegebb éghajlaton él, ám néhányuk dacol a téllal. Ilyen például az új-zélandi kea, vagy a Himalája hegyvidékén honos fenyőpapagáj. Felmerül a kérdés, kedvencünk vajon mennyire bírja a hazai klímát. Nos, egyebek mellett a hullámos és a nimfapapagáj, több kakadu- és jó néhány amazonpapagáj-faj télen is kint tartható kerti röpdében, persze csak akkor, ha ehhez fagymentes házikó is tartozik, ahová igazán cudar időben visszavonulhatnak. A kalitkába zárt papagájt viszont csak akkor tedd ki a szabadba levegőzni, amikor már a cserépben nevelt palma is kikerülhet az erkélyre!

Engem vigyél magaddal!

Hányzik még valamelyik Süni?
Esetleg szívesen megismernéd
a Vadon magazint?

Nem akarsz műanyag szatyrokat elfogadni?
Szereted a kérdezz-felelek játékokat?

Most mi mindenen segíthetünk!
Rendeld meg a Süni Egyesület
„Engem vigyél magaddal” csomagját!
1830 Ft+ posta- és

- csomagolási költségért, választhatsz
- a Süni és a Vadon magazin régebbi számaiból 2-2 példányt,
- 1 csomag játékkártyát (természetismereti kérdések és válaszok vannak rajtuk),
 - elküldjük Neked ezt a szép vászonszatyrot,
- A Süni Füzetek negyedik, társállattartási etikával foglalkozó számát.

A vászontáska használatával egy év alatt rengeteg műanyagszemét keletkezését akadályozod meg.

A szatyor hátoldalán hasznos tanácsokat olvashatsz a környezetbarát vásárlásról.

Következő számunk tartalmából

A platánok alatt

Kéрге, mint a térkép,
ágai, mint ölelő karok,
termése pedig izletes
golyókként kínálhatja
magát télen az éhes
madaraknak – ez a
platánfa. Hatalmas,
ősöreg példányaival
találkozhatsz az Alcsúti
Arborétumban vagy a
Budapesti Margitszigeten.
Még egy dologról
nevezetesek a platánfák:
ők borítanak árnyékot a
Budapesti Állatkertre,
Európa egyik legrégebbi
zoológiai és botanikai
parkjára. Következő szá-
munkban hatalmas
állatkerti kaladozásra
hívunk benneteket az
évszázados platánok alá!

Megrendelem az
„Engem vigyél magaddal” csomagot.

Név:

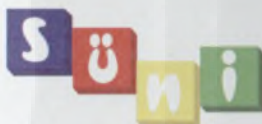
Cím:

A csomagban a Süni magazin számait,
a Vadon magazin

számait, és a kártyát kérem.

Az 1830 Ft+ posta- és csomagolási
költséget a csomag átvételekor fizetem.

A csomag e-mailen is megrendelhető:
kgy.pan@zpk.hu címen a fenti adatok közlésével,
személyes átvétel esetén telefonos időpont-
egyeztetést kérünk.

SÜNI

A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat- és
Növénykert és a Süni Egyesület kéthavi folyóirata
XX. évfolyam 2005/3. szám

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Címlapon és
poszteren: Bengáli tigris
(Buzás Balázs felvételei),
hátlapon: Platántermés
(Forráys Csaba felvétele)

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja
Felelős kiadó: Kiszél Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke
Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)
Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)
Tudományos szerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu)
Művészeti vezető: Oláh Csaba (olah.csaba@chello.hu)
Nyomdai előkészítés: Duotone Repro Kft. • Nyomda: Arrabona Print Nyomda
Felelős vezető: Ványik László ügyvezető. (info@arrabonaprint.hu)
Titkárságvezető: Fliegl Mónika
Terjesztés: Kovács Gyula (kgy.pan@freemail.hu)
Nagy Mihály Szilvia (sznagymihaly@freemail.hu)

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Pesti Barnabás u. 6.
Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 266-5449 • E-mail: szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alapprogram,
Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
Oktatási Minisztérium

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok,
a Budapesti Hírker Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és
Hírlapüzletági Igazgatósága (LHI).

Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál, a hírlapkézbesítőknél,
a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.
Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

Ez az újság újrahasznosított papírból készült. E célból fát nem vágtak ki.

**Élj úgy,
mint az erdő
- és az erdő is élni fog!**

**A fák nem szemetelnek.
Amit elhullatnak, később újra felhasználják.**

A keletkezett hulladékot gyűjtsd szelektíven, hogy újra termék,
és ne szemét legyen belőle!

A fák tudják a titkot.

Annyit vesznek el, amennyire szükségük van.

A vásárló hulladékot is vesz. Vásárolj annyit és úgy,
hogy kevesebb szemét keletkezzék!

Magyarországon az ÖKO-Pannon Kht. koordinálja az újrahasznosításra kerülő papír 60%-ának, más csomagolási anyagok 90%-ának szelektív összegyűjtését és újrahasznosító-üzemekbe történő továbbítását.

Következő számunkban:
A platánok alatt

20053

